

Developing Effective Strategies for Managing Threats and Opportunities in Border Areas from the Perspective of Passive Defense (Case study: Iran-Turkey Border)

Sajjad mahdavi¹, Kazem zoghi^{2*}

¹PhD student in military geography, Imam Hossein University, Tehran, Iran, Iran. Email Address: t.sajjadmahdavi@gmail.com

²Correspondence: Assistant Professor, Department of Geography, Imam Hossein (AS) University, Tehran, Iran
Email Address: zoghi@modares.ac.ir

ARTICLE INFO

Article history:

Article Type: Research paper

Received: 5 January 2025

Received in revised form: 4 March 2025

Accepted: 20 September 2025

Available online: 22 October 2025

Keywords:

Strategy

Passive Defense

Threats

Opportunities

Border

Iran

Turkey

ABSTRACT

Border areas, as sensitive and strategic areas and the front line of territorial defense, play a key role in maintaining the security and territorial integrity of countries. Identifying the opportunities and threats of these areas from a strategic perspective allows for effective planning to confront challenges and exploit existing capacities. This research aims to determine the security and strategic threats and opportunities, the weaknesses and strengths in the border areas of Iran and Turkey and their impact on territorial defense from a passive defense perspective, and provides executive solutions to operationalize security and defense strategies in these areas and, using scientific models, suggests solutions to improve border security. This research is applied and has a descriptive-analytical approach. Data were collected through documentary and field methods, and a researcher-made questionnaire was used in the field section. The content validity of the questionnaire was reviewed and confirmed by experts in the fields of political geography, military, geopolitics, and political science. The statistical population includes 30 experts with at least 10 years of experience in related fields. After examining the internal and external environments, a list of strengths, weaknesses, opportunities, and threats was identified. Then, using Super Decision software, a network structure was designed to determine priorities, and finally, four strategies (ST, WT, SO, WO) were proposed. The results of this research show that the ST strategy (diversity strategy) with a weight of 0.317 is the superior strategy in this study, because this approach increases the deterrence capability against external threats by combining advanced technology and human power. In addition, the WT strategy (defensive strategy) with a weight of 0.296 was introduced as an alternative strategy. This strategy focuses on reducing internal vulnerabilities, including ethno-religious tensions and organized crime, as well as countering cultural and informational influence from adversaries.

Cite this article: S. mahdavi and K. zoghi, "Developing Effective Strategies for Managing Threats and Opportunities in Border Areas from the Perspective of Passive Defense (Case study: Iran-Turkey Border)," Journal of Passive Defence, vol. 16, no. 3, pp. 21-37, 2025. [DOR: 20.1001.1.20086849.1404.16.3.2.0](https://doi.org/10.1001.1.20086849.1404.16.3.2.0)

Publisher: Imam Hossein University.

© The Author(s).

پدافند غیرعامل

سال پانزدهم، شماره ۳، پیاپی ۱۴۰۴، (پیاپی ۶۳): صص ۳۷-۲۱

شاپای چاپی: ۶۹۴۹-۲۰۰۸ | شاپای الکترونیکی: ۲۹۸۰-۸۰۳۰

تدوین راهبردهای مؤثر در مدیریت تهدیدات و فرصت‌های نواحی مرزی از منظر پدافند غیرعامل (موردی: مرز ایران با ترکیه)

سجاد مهدوی^۱، کاظم ذوقی بارانی^{۲*}

^۱ دانشجوی دکتری جغرافیای نظامی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران. رایانامه: s.sajjadmahdavi@gmail.com
^۲ استادیار، گروه جغرافیا، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران. رایانامه: zoghi@modares.ac.ir

چکیده

مشخصات مقاله

تاریخچه مقاله:

نوع مقاله: علمی پژوهشی
دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۶
بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۱۴
پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۹
ارائه آنلاین: ۱۴۰۴/۰۷/۳۰

کلیدواژه‌ها:

راهبرد، پدافند غیرعامل امنیت
تهدیدات
فرصت
مرز
ایران
ترکیه

نواحی مرزی به‌عنوان مناطق حساس و راهبردی و خط مقدم دفاع از سرزمین، نقش کلیدی در حفظ امنیت و تمامیت ارضی کشورها دارند. شناسایی فرصت‌ها و تهدیدات این نواحی از منظر راهبردی، امکان برنامه‌ریزی مؤثر برای مقابله با چالش‌ها و بهره‌برداری از ظرفیت‌های موجود را فراهم می‌سازد. این پژوهش باهدف تعیین تهدیدات و فرصت‌های امنیتی و راهبردی، نقاط ضعف و قوت موجود در نواحی مرزی ایران با کشور ترکیه و تأثیر آن بر دفاع از سرزمین از منظر پدافند غیرعامل، به ارائه راهکارهای اجرایی در جهت عملیاتی‌کردن راهبردهای امنیتی و دفاعی در این مناطق پرداخته و با استفاده از مدل‌های علمی، راهکارهایی برای ارتقای امنیت مرزی پیشنهاد می‌دهد. این تحقیق کاربردی و با رویکرد توصیفی-تحلیلی است. داده‌ها از طریق روش‌های اسنادی و میدانی جمع‌آوری و در بخش میدانی از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد. روایی محتوایی پرسشنامه با نظر متخصصان در حوزه‌های جغرافیای سیاسی، نظامی، ژئوپلیتیک و علوم سیاسی بررسی و تأیید گردید. جامعه آماری شامل ۳۰ کارشناس با حداقل ۱۰ سال سابقه در حوزه‌های مرتبط می‌باشد. پس از بررسی محیط‌های داخلی و خارجی، فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها شناسایی شد. سپس، با استفاده از نرم‌افزار Super Decision، ساختار شبکه‌ای برای تعیین اولویت‌ها طراحی و در نهایت، چهار راهبرد (ST، WT، SO، WO) پیشنهاد گردید. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که راهبرد ST (راهبرد تنوع) با وزن ۰/۳۱۷ به‌عنوان راهبرد برتر در این پژوهش می‌باشد، زیرا این رویکرد با ترکیب فناوری پیشرفته و توان انسانی، قابلیت بازدارندگی در برابر تهدیدات خارجی را افزایش می‌دهد. در کنار آن، راهبرد WT (راهبرد تدافعی) با وزن ۰/۲۹۶ به‌عنوان راهبرد جایگزین معرفی شد. این راهبرد بر کاهش آسیب‌پذیری‌های داخلی، از جمله تنش‌های قومی-مذهبی و جرایم سازمان‌یافته، و همچنین مقابله با نفوذ فرهنگی و اطلاعاتی دشمنان تمرکز دارد.

استناد: مهدوی، سجاد، ذوقی باران، کاظم، "تدوین راهبردهای مؤثر در مدیریت تهدیدات و فرصت‌های نواحی مرزی از منظر پدافند غیرعامل (موردی: مرز ایران با ترکیه)"، نشریه پدافند غیرعامل، دوره ۱۶، شماره ۳، صفحات ۳۷-۲۱، ۱۴۰۴. [DOR: 20.1001.1.20086849.1404.16.3.2.0](https://doi.org/10.1001.1.20086849.1404.16.3.2.0)

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع).

© نویسندگان.

۱- مقدمه

مرز و قابلیت‌های است. چنانچه این توسعه متناسب با شرایط جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و ... باشد، شکوفایی اقتصادی و به دنبال آن نمود کالبدی این شکوفایی بر رخسار نواحی مرزی جلوه‌گر خواهد بود و از حالت بی‌برنامگی و انفکاک فعالیت‌های مردمی از برنامه‌های دولتی ممانعت خواهد کرد [۶]. تأمین امنیت مرزها، همواره یکی از موضوعات مهم و کاربردی در جغرافیایی سیاسی هست که نه تنها باگذشت زمان از اهمیت آن کم نشده بلکه معیارها و مسائل جدیدی نیز به آن اضافه گردیده است. در حقیقت آنچه امروزه همه درباره آن متفق‌القول هستند این است که داشتن مرزهای مطمئن و امن در اجرای سیاست حسن هم‌جواری و اعمال حاکمیت دولت در هر کشوری نقش کلیدی و هدایت‌کننده داشته و از کاربرد وسیعی برخوردار هست و پیچیدگی مسائل مرزی در عصر کنونی ضرورت توجه به ابعاد گوناگون آن را خصوصاً از بعد امنیتی بیشتر نمایان می‌سازد [۷]. اگر مرزها را دروازه فیزیکی نظم و امنیت بدانیم، ایران با هم‌جواری ۱۵ کشور، دومین کشور جهان از نظر تعداد همسایه و دارا بودن مرزهای طولانی است. وجود چنین موقعیت استراتژیکی و تنوع جغرافیایی و محیطی در مرزها، مستلزم افزایش هوشیاری و مراقبت، اشراف اطلاعاتی در کنترل و حفظ نظم و امنیت نواحی مرزی است [۸]. بدیهی است در کشوری همچون جمهوری اسلامی ایران با مرزهای بسیار طولانی و تنوع جغرافیا و تنوع کشورهای همسایه که اغلب آن‌ها دچار ضعف و بی‌ثباتی اقتصادی و سیاسی هستند و همچنین رویارویی نظام استکباری آمریکا و رژیم صهیونیستی با ایران لزوم توجه تنگاتنگ به مسئله تهدیدات دفاعی-امنیتی با مدنظر داشتن ابعاد نظامی-سیاسی، امری بسیار اساسی است. مرزهای کشورها همواره کانون چالش‌های امنیتی و ژئوپلیتیکی بوده‌اند، و در این میان، مرزهای شمال‌غربی ایران، به‌ویژه مرزهای استان آذربایجان با کشور ترکیه، به دلیل شرایط خاص قومی، جغرافیایی، و امنیتی، از اهمیت راهبردی بالایی برخوردارند. این منطقه نه تنها گذرگاه مبادلات رسمی و اقتصادی است، بلکه محملی برای تهدیدات پیچیده‌ای نظیر قاچاق سازمان‌یافته، تحرکات گروه‌های مسلح غیرقانونی، ناامنی‌های ناشی از حضور گروه‌های تروریستی در آن سوی مرز و تهدیدات ترکیبی نوظهور نیز به شمار می‌رود. در چنین شرایطی، تمرکز صرف بر اقدامات نظامی یا انتظامی نمی‌تواند به تأمین امنیت پایدار در این نواحی منجر شود. به‌ویژه آنکه بسیاری از تهدیدات موجود در این مناطق، ماهیتی چندبعدی، غیردقیق و غیرقابل پیش‌بینی دارند. در این میان، پدافند غیرعامل به‌عنوان رویکردی پیشگیرانه و کم‌هزینه،

پدافند غیرعامل مجموعه‌ای از برنامه‌ریزی‌ها و اقداماتی است که باعث کاهش آسیب‌پذیری در مقابل تهدیدات دشمن می‌شود [۱]. امروزه انجام اقدامات پدافندی غیرعامل موضوعی بنیادی است که وسعت آن تمامی محیط‌های سخت‌افزاری مانند: زیرساخت‌ها و مراکز حیاتی شهرها و نرم‌افزاری آن نظیر ناهنجاری‌های عمده اجتماعی در محیط مرزنشین از قبیل قاچاق کالا، قاچاق سوخت، قاچاق مواد مخدر، شرارت، بزهکاری و هراس اجتماعی منبث از ناامنی به‌واسطه سوءاستفاده ذی‌نفعان از موقعیت مرزنشینی و مواردی مانند آن را دربرمی‌گیرد. پدافند غیرعامل، از چنان اهمیت و گستره‌ای برخوردار است که سیر مطالعاتی آن عرصه‌ی فرهنگی، هویتی، جمعیتی، اقتصادی، امنیتی و سیاسی را نیز تحت پوشش خود درآورده است [۲]. مرز یکی از مفاهیم اساسی و مهم در جغرافیای سیاسی است؛ نیازهای طبیعی انسان‌ها به منابع موجود در محیط اطراف باعث شده است تا انسان از ابتدای پیدایش خود و تشکیل اقوام و زندگی گروهی، محدود معینی را برای خود مشخص کند و از آن محدوده در مقابل بهره‌برداری، نفوذ و دخالت سایر افراد جلوگیری و در صورت لزوم، به‌طور دسته‌جمعی از حریم خود دفاع کند [۳]. مرز به پدیده فضایی اطلاق می‌شود که منعکس‌کننده قلمرو حاکمیت سیاسی یک دولت بوده و مطابق قواعدی خاص در مقابل حرکت انسان، انتقال کالا، نشر افکار و ... مانع ایجاد می‌کند [۴]. مناطق مرزی از نقاط حساس و راهبردی یک کشور به شمار می‌آید. این مناطق به‌عنوان مناطق حاشیه‌ای و توسعه‌نیافته شناخته می‌شوند. این حاشیه‌ای بودن گرچه می‌تواند معلول شرایط جغرافیایی آن باشد؛ اما خود پدیده مرزی بودن بسیاری از امکانات و قابلیت‌های آن را مضمحل می‌سازد. از سویی کمبود زیرساخت‌های توسعه، ضعف بنیان‌های اقتصادی در این مناطق و تنوع خطرات و تهدیدهای امنیتی و دفاعی باعث تشدید محرومیت و توسعه‌نیافتگی آن و بروز وضعیت نامتعادل و نابرابری‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و ... این مناطق نسبت به مناطق مرکزی شده است [۵]. مرز از جمله مناطق مهم و استراتژیک برای کاهش مشکلات مذکور به شمار می‌آید که اگر به شیوه علمی و منطقی ساماندهی شوند می‌توانند تا حد بسیار زیادی در کنترل مناطق مرزی مؤثر بوده و مشکلات این مناطق را به حداقل برسانند. شناخت پتانسیل‌ها و نقاط ضعف نواحی هم‌جوار با مرز می‌تواند بهترین رویکرد در راستای توسعه فضایی این مناطق به شمار آید. توسعه‌ای که ناشی از وجود

می‌تواند با تأکید بر مقاومت‌سازی زیرساخت‌ها، مشارکت مردمی، استفاده از ظرفیت‌های بومی و کاهش آسیب‌پذیری‌های امنیتی، به ارتقای امنیت پایدار مرزی کمک کند. با این حال، بررسی‌ها نشان می‌دهد که در اسناد و مطالعات موجود، کمتر به ارائه راهبردهای مشخص و بومی‌شده پدافند غیرعامل در مدیریت تهدیدات نواحی مرزی ایران با ترکیه پرداخته شده است. به‌ویژه خلأهایی در پیوند میان تحلیل تهدیدات و فرصت‌های محیطی با تدوین راهبردهای اثربخش و قابل اجرا در سطح عملیاتی وجود دارد. بنابراین، تحقیق حاضر باهدف پر کردن این خلأ، به تدوین استراتژی‌های مؤثر در مدیریت فرصت‌ها و تهدیدات نواحی مرزی ایران با ترکیه از منظر پدافند غیرعامل صورت خواهد پرداخت تا با ارائه راهکارهای علمی و کاربردی، به بهبود امنیت مرزها و بهره‌برداری از فرصت‌های موجود در راستای دفاع از سرزمین کمک کند و از سوی دیگر مبتنی بر ظرفیت‌های پدافند غیرعامل و قابلیت‌های بومی منطقه باشند. با توجه به عوامل مطرح‌شده، پرسش اصلی این مسئله این است که؛ چه استراتژی‌هایی می‌توانند به‌طور مؤثر در مدیریت فرصت‌ها و تهدیدات نواحی مرزی ایران با ترکیه، در راستای پدافند غیرعامل تدوین و اجرا شود؟ یا به عبارتی دیگر استراتژی‌های مؤثر در مدیریت فرصت‌ها و تهدیدات نواحی مرزی؛ در مرز ایران با ترکیه از منظر پدافند غیرعامل، کدامند؟

۲-۲- مفهوم تهدید

لغت نامه "وبستر"^۱ تهدید را "بیان و ابزار قصد آسیب رساندن، نابودی یا تنبیه کردن دیگران از روی انتقام یا ارعاب می‌داند". لغت نامه آکسفورد نیز در تعریف تهدید، آن را "قصد ابراز شده برای صدمه، یا آسیب رسانی یا دیگر اقدامات خصمانه علیه کسی معرفی می‌کند"^[۱۳]. تهدید شکل بالفعل آسیب‌پذیری است براساس این تعریف، تهدید اولاً یک روند است که در گذر زمان به دست می‌آید و معمولاً از آسیب‌پذیری‌ها نشات می‌گیرد؛ ثانیاً در مسیر عبور از آسیب‌پذیریه تهدید، یک مرحله اساسی وجود دارد، یعنی آسیب‌پذیری زمانی شروع می‌شود که تهدید شروع به عملیاتی شدن می‌کند. در مسیر شکل‌گیری تهدید، به دلیل طولانی بودن مسیر فرصت کافی برای درک و مقابله با تهدیدات وجود دارد و حتی با درک دقیق مسیر تبدیل شدن آسیب‌پذیری به تهدید، می‌توان آن را به فرصت تبدیل کرد^[۱۴].

۲-۳- مفهوم فرصت

فرصت از نظر لغوی به معنای وقت مناسب برای کاری، مجال و نوبت^[۱۵] و به هر موقعیت سودمندی اطلاق می‌شود^[۱۶]. از نظر صاحب نظران مدیریت بحران، فرصت مجموعه شرایط و زمینه‌هایی را شامل می‌شود که باعث دستیابی به اهداف سیاست خارجی می‌گردد^[۱۷]. از دید صاحب نظران مدیریت فرصت وجود زمینه یا شانس مطلوب در حد بیرونی سازمانی برای انجام کاری یا تحقیق چیزی است که سازمان از طریق آن می‌تواند به نتایج قابل توجهی در جهت تحقق رسالت و چشم‌انداز خود دست یابد^[۱۸]. در این زمینه کارشناسان مسائل راهبردی استراتژیک فرصت را فراهم شدن عوامل بروز منفعت به صورت ناقص می‌دانند^[۱۶]. در این پژوهش منظور از فرصت بهره‌مندی حداکثری از موقعیت‌های مناسب، امکانات و منابع موجود در راستای منافع جمهوری اسلامی ایران با توجه به شرایط مرزی حاکم با کشور ترکیه می‌باشد.

۲- مبانی نظری تحقیق

۲-۱- مفهوم راهبرد

در فرهنگ معین به معنای فن اداره عملیات جنگی و دانش رهبری عملیات نظامی. تعیین هدف‌های بلندمدت سازمان و گزینش مجموعه اقدامات و تخصیص منابع لازم برای دستیابی به این اهداف راهبرد است^[۹]؛ راهی است که ما را به هدف می‌رساند، مأموریت را محقق می‌سازد و به چشم‌انداز معنی می‌بخشد^[۱۰]. راهبرد یک مسئله حکومتی است که از حصار قدرت و نیروی نظامی خارج شده است و سیاست فرهنگ، اقتصاد و اجتماع را دربرمی‌گیرد. راهبرد در واقع شامل ارزیابی و به‌کارگیری مجموعه‌ای از منابع و عوامل مختلف اجتماعی، مالی، فناورانه، ژئوپلیتیکی و سیاسی است؛ به عبارت دیگر، راهبرد (استراتژی) به طور عام به معنای فن هماهنگ کردن توانایی‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اعتقادی، روانی و نظامی یک ملت یا کشور و کاربرد آن در جهت تحقق بخشیدن به اهداف ملی است. بدین ترتیب در هر شرایط زمانی و مکانی می‌تواند

^۱ Webster

۴-۲- مفهوم مرز؛ انواع و کارکردهای آن

مرز را سهلتر می‌کند، سوما از نظر دفاعی نیز به نقش عوارض طبیعی توجه شده است.

ب- مرزهای هندسی: در بسیاری از کشورها، جایی که استفاده از عوارض طبیعی برای تعیین خط مرزی ممکن نیست از خطوط نصف النهارات و مدارات و یا خطوط مستقیم و مدور استفاده می‌کنند، اینگونه مرزها را مرزهای هندسی گویند. اگرچه این مرزها را به آسانی می‌توان بر روی نقشه و زمین مشخص کرد ولی چون معمولاً بدون توجه به سیمای فرهنگی منطقه تعیین می‌شوند اغلب باعث بروز کشمکش‌های سیاسی میان دو حکومت ذینفع می‌شوند و از طرف دیگر تأسیس و نگهداری اینگونه مرزها مستلزم صرف هزینه هنگفتی است [۴].

مهمترین نظریه‌های مرزی که در زیر اشاره شده است:

نظریه مکان مرکزی والتر کریستالر:

این نظریه توسط والتر کریستالر در سال ۱۹۳۳ ارائه گردید. او یک جغرافیدان است و در پی کشف و تفسیر رابطه‌ی تناسب توزیع جمعیت و خدمات در پهنه‌ی زمین بود که بدین منظور منطقه‌ای هموار و مسطح در جنوب کشور آلمان را انتخاب نمود. وی در مطالعات خود به این نتیجه رسید که نظم هندسی خاصی بین مرکز مناطق و نواحی زیر نفوذ مجاور آنها وجود دارد که این نظم هندسی را به شکل کریستال‌های شش ضلعی ترسیم کرد. این نظریه در حقیقت سعی می‌کند با تفسیر و تبیین محیط جغرافیایی معینی، نشان دهد که هر مرکز جمعیتی حوزه‌ی نفوذ خاصی را به خود اختصاص می‌دهد که وسعت این حوزه به دو عامل "فاصله تا مرکز و آستانه‌ی جمعیتی" بستگی دارد.

نظریه مرکز-پیرامون جان فریدمن:

این نظریه توسط جان فریدمن در سال ۱۹۶۷ مطرح گردید. بر اساس، آن نواحی مرکزی همان مراکز عمده‌ی تحولات و نوآوری هستند و بقیه نواحی پیرامونی را تشکیل می‌دهند که به نواحی مرکز وابسته هستند و یک نوع کشمکش و تضاد منافع خاصی بین آنها برقرار است که سرعت توسعه یافتگی در مرزهای پیرامونی بسیار پایین تر از مرکز می‌باشد [۲۳].

دیدگاه‌های نظری جونز و وایلد:

فیلیپ جونز و تریور وایلد، مقاله تحقیقی خود را در تحلیل تغییرات فضایی - ساختاری در مرز پیشین دو پاره آلمان پس از برقراری مرز

مرز یک خط مشخص است که جداکننده دو واحد سیاسی محسوب می‌شود و فقط محدود به سطح زمین نیست، بلکه مرزهای هر دو دولت به طرف بالا در یک سطح عمودی گسترش می‌یابد تا فضای ملی را تحدید کند و به طرف پایین پیش می‌رود تا حاکمیت زیرزمینی را تعیین کند؛ بنابراین در جهان کنونی حاکمیت دولت‌ها بر روی خشکی، دریا و هوا اعمال می‌شود [۱۹]. مرزها، خطوط اعتباری و قراردادی هستند که به منظور تحدید حدود یک واحد سیاسی بر روی زمین مشخص می‌شوند. به عبارت بهتر، مرزهای سیاسی خطوطی قراردادی هستند که نشان دهنده قدرت حکومت مرکزی هستند و اکثراً ساخته و پرداخته جنگ هستند [۲۰]. مرزها از جمله موضوع‌هایی در جغرافیای سیاسی هستند که جایگاه برجسته در این رشته دارند. از آنجایی که شناخت ماهیت، کارکردها و اشکال متفاوت مرز در شکلدهی روابط و تعامل بین انسان‌ها، کشورها، ملت‌ها و ... جایگاه برجسته‌ای دارد، شناخت این مسائل با توجه به تحول صورت گرفته در جهان می‌تواند کمک شایسته‌ای در زمینه تعامل مناسب و قاعده مند و به دور از کشمکش و درگیری در بین انسان‌ها، کشورها و ... را سبب شود [۲۱]. مرزها تعیین کننده قلمرو و حدود واحدهای سیاسی بوده و پهنه قدرت و حاکمیت‌ها را معین می‌نمایند. مرزها با رسمیت بخشیدن به حوزه‌های جغرافیایی و حقوقی کشورها، سبب تثبیت اقتدار و تحکیم حاکمیت دولت در پهنه‌های جغرافیایی می‌شود. مرزهای بین‌المللی نه تنها امنیت ملت یک کشور و سرزمین را تأمین می‌کند بلکه در شکلدهی مناسبات سیاسی و اقتصادی میان حکومتها نقش برجسته‌ای دارند. مرزها ممکن است کارکرد جداکنندگی و یا پیوند دهنده داشته باشند. حافظ نیا کارکرد پنجگانه را برای مرزها قائل می‌باشد که عبارت‌اند از: جداکنندگی، یکپارچه سازی، تفاوت سازی کشمکش و ارتباط رسمی از طریق گمرک و ارتباط غیر رسمی از همه‌ی رخنه‌ها و منافذ مرزی برقرار می‌شود [۲۲]. میر حیدر مرزها در کتاب مبانی جغرافیای سیاسی، مرزها را به دو نوع کلی تقسیم می‌کند و معتقد است طبقه بندی مرزها از طرف ریچارد هارتشورن؛ از منطق محکم جغرافیایی و سیاسی، بهره چندانی نداشته است:

الف- مرزهای طبیعی: مرزهایی که با استفاده از عوارض طبیعی تعیین می‌شوند، اصطلاحاً به مرزهای طبیعی موسوم‌اند. از دلایل اصلی گزینش عوامل طبیعی به عنوان مرز؛ اولاً تعیین حدود و علامتگذاری آسانتر، دوماً در حین نشانه گذاری نیز وجود رود یا کوه، کار تشبیت

۳- پیشینه تحقیق

داوودی دهاقانی و همکاران [۲۹]، در پژوهشی تحت عنوان تاثیر اقدامات پدافند غیرعامل در کاهش آسیب پذیری هنگ مرزی مهران، به این نتیجه رسیدند که، اقدامات پدافند غیرعامل در ابعاد نیروی انسانی، آسیب پذیری در تاسیسات و آسیب پذیری محیطی به ترتیب در کاهش آسیب پذیری هنگ مرزی مهران مؤثر هستند و ۲۷/۵ درصد از تغییرات آسیب پذیری این هنگ مربوط به پدافند غیرعامل است. همچنین تاثیر اقدامات پدافند غیرعامل بر ابعاد آسیب پذیری هنگ مرزی مهران نیز معنادار است. پس از شناسایی عوامل آسیب زا چنین نتیجه گیری حاصل شد که اقدامات پدافند غیرعامل در ابعاد پراکندگی، استتار، فریب، استحکامات و مکان یابی به ترتیب ذکر شده در کاهش آسیب پذیری هنگ مرزی مهران مؤثر هستند. آسیب پذیری مزبور در ابعاد نیروی انسانی، آسیب پذیری تاسیسات و آسیب پذیری محیطی توسط اقدامات پدافند غیرعامل تبیین می شود. ذوقی بارانی و همکاران [۳۰]، در پژوهشی تحت عنوان "رابطه تهدیدات امنیتی و دفاعی با توسعه یافتگی مناطق مرزی مورد مطالعه: استان آذربایجان غربی" به این نتیجه رسیدند که شاخص های توسعه و امنیت در میان شهرستان های مرزی این استان به صورت متعادل توزیع نشده است، با توجه به امتیازات حاصل از ۴ شاخص مورد بررسی در مناطق مرزی، دو متغیر اقتصادی و اجتماعی دارای بیشترین نقش در رابطه با امنیت و توسعه استان آذربایجان غربی می باشند. زارعیان [۳۱]، در مقاله ای تحت عنوان اولویت بندی راهبردهای دفاعی و امنیتی در مناطق مرزی کشور با ترکیه با رویکرد پدافند غیرعامل به این نتیجه رسید که در راهبردهای دفاعی و امنیتی مناطق مرزی ایران و ترکیه احتمال وقوع شرایط بحرانی کم (۲۱/۱۱ درصد) ولی احتمال وقوع دو حالت مطلوب (۵۳/۳۳ درصد) و ایستا (۵/۵۵ درصد) بیشتر است. به طور کلی با توجه به نتایج بدست آمده بر اساس امتیازات نهایی عوامل داخلی (قوت، ضعف) و عوامل خارجی (فرصت و تهدید) می توان بیان کرد که مهمترین راهبردی که می تواند در مناطق مرزی ایران و ترکیه لحاظ شود استراتژی های تدافعی (WT) در اولویت اول و راهبرد جایگزین آن استراتژی های بازنگری (ST) در الویت دوم است. مرادی و همکاران [۳۲]، در مقاله ای تحت عنوان "تهدیدات امنیت ملی در مناطق مرزی: مطالعه موردی استانهای کردستان و کرمانشاه" به این نتیجه رسیدند که مهمترین تهدیدات امنیت ملی ایران در مناطق مرزی استان های کردستان و کرمانشاه عبارتند از: تهدیدات

و برداشتن موانع مرزی نوشتند. به عقیده جونز و وایلد، مناطق مرزی بعنوان مناطق حاشیه ای و توسعه نیافته شناخته می شوند. این حاشیه ای بودن گرچه میتواند معلول شرایط جغرافیایی مناطق مرزی باشد، اما خود پدیده مرزی بودن، بسیاری از امکانات و قابلیت های آن منطقه را مضمحل می سازد. آنان معتقدند با برقراری مرز بین دو کشور فضاهایی که به یکدیگر متصلند و تداوم فضایی را تأمین می کنند، از یکدیگر می گسلند و حاشیه ای می شوند. این حاشیه ای بودن علت عقب ماندگی این نواحی است [۲۴].

۲-۵- مفهوم مدیریت مرزی

مدیریت مرز یعنی برقراری تعادل بین باز کردن مرزها تا حدی که بتوان از حداکثر فرصت ها، ظرفیت ها و فواید فراسوی مرز و مشترک مرزی نهایت بهره را برد و در همان زمان بسته نگاه داشتن مرز به گونه ای که ورود چالش ها و ناامنی های فرامرزی و مشترک مرزی به داخل کشور را به حداقل ممکن رساند؛ بنابراین می توان بیان نمود که با توجه به تعریف مرز به عنوان خط متمایزکننده دو واحد سیاسی فضایی از یکدیگر می تواند تأثیرگذاری قابل توجهی بر نوع مدیریت مرزها به ویژه از نوع خشکی داشته باشد. مرزهای خشکی به دلیل تسهیل دادن به رفت و آمدهای مرزی به عنوان یک گذرگاه عبوری بیشتر می تواند مورد توجه کشورها قرار داشته باشد؛ زیرا هر یک از کشورها بر اساس معیارها شاخص های مورد نظر خود به امر مدیریت در نواحی مرزی می پردازند [۲۵].

۲-۶- مفهوم پدافند غیرعامل

دفاع یا پدافند در دو نوع: دفاع عامل و دفاع غیرعامل طبقه بندی شده است [۲۶]. به دفاعی که با سلاح صورت می گیرد، دفاع عامل گفته می شود، پدافند یا دفاع غیرعامل در قانون برنامه چهارم توسعه این گونه تعریف شده است: مجموعه اقدامات غیرمسلحانه ای که موجب کاهش آسیب پذیری نیروی انسانی، ساختمان ها و تاسیسات، تجهیزات و شریان های کشور در مقابل عملیات خصمانه و مخرب دشمن و یا کاهش مخاطرات ناشی از سوانح غیرطبیعی تعریف می گردد [۲۷]. در اکثر منابع علمی و نظامی دنیا، اصول پدافند غیرعامل در شش یا هفت موضوع خلاصه می شود. این موضوعات عبارت است از: ۱- استتار، ۲- اختفاء، ۳- پوشش، ۴- فریب، ۵- تفرقه و پراکندگی، ۶- مقاومت سازی و استحکامات، ۷- اعلام خبر [۲۸].

که عواملی مانند قاچاق مواد مخدر، کالا، سوخت و انسان به همراه پدیده مهاجرت و تأثیرات فرهنگی برون مرزی و تهدیدات خارجی شامل تهدیدات منطقه ای و فرا منطقه ای، تهدیدات سیاسی و طبیعی؛ امنیت این شهر را با چالش روبرو ساخته و همچنین جزایر منطقه تنگه هرمز، جایگاه اقتصادی و موقعیت جغرافیایی آن در امنیت این شهر اثر گذار می باشد. صلاح کار و همکاران [۳۶]، در مقاله ای تحت عنوان تحلیل ژئوپلیتیکی آمایش مناطق مرزی با تاکید بر پدافند غیرعامل (مطالعه موردی: شهرستان مرزی آستارا)، به این نتیجه رسیدند که پدافند غیرعامل در روستاهای مرزی شهرستان آستارا با توجه به تهدیدات موجود همچنان وجود دارد که در این بین می بایست به تهدیدات خارجی و خلاء های مرزی که در اشرافیت کشور مقابل از طریق ارتفاعات کوه ها و نیز در حاشیه مرز به روستاها و جاده های مرزی وجود دارد اشاره نمود که در نتیجه مسئولان از طریق هماهنگی ساخت وسازها بر اساس الگوهای پدافند غیرعامل و در نظر گرفتن پدافند زیستی می توانند به روستاهای مرزی شهرستان آستارا که در جوار مرز با کشور آذربایجان قرار دارند کمک شایانی نمایند. حسین پور پویان [۳۷]، به بررسی و تحلیل ملاحظات امنیتی و ژئوپلیتیک مناطق استراتژیک شمالغرب ایران پرداخت و به این نتیجه رسید که با توجه به تحولات اخیر عراق و شکل گیری حکومت خودگردان شمال این کشور، کانون جدید تهدیدات امنیتی علیه کشور در حال شکل گرفتن است که توجه تصمیم گیران حکومتی به تبعات امنیتی ناشی از تحولات مزبور بر امنیت ملی کشور را ضروری ساخته است. اوز تورک^۱ [۳۸]، در مقاله تحت عنوان "روابط مرزی ترکیه و ایران در حوزه امنیت مرزی" به این نتیجه رسید که مهمترین مشکل در روابط ایران و ترکیه مشکلات ژئوپلیتیکی است. علاوه بر این، اختلافات فرقه ای و ایدئولوژیک باعث بی اعتمادی متقابل در هر دو کشور شده است. اما تحولات خاورمیانه نیازمند توسعه روابط ایران و ترکیه از نظر ژئوپلیتیکی است. در این زمینه به نفع دو کشور است که روابط مرزی را که از دیرباز حفظ شده است، بهبود بخشند و اقدامات ژئواستراتژیک برای حفاظت از مرزها انجام دهند. اگر بتوان روابط را در همه زمینه ها از طریق ارتباطات سالم بهبود بخشید، دو کشور همسایه می توانند به عنوان بازیگران قوی در منطقه به سلطه خود ادامه دهند.

نوآوری این پژوهش در مقایسه با سایر مطالعات، ارائه مدل

^۱ Bülent Öztürk

دفاعی، تهدیدات سیاسی، تهدیدات اجتماعی، تهدیدات اقتصادی، تهدیدات امنیتی. شری زاده [۳۳]، در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان "اولویت بندی راهبردهای دفاعی - امنیتی در مناطق مرزی ایران و ترکیه با رویکرد پدافند غیرعامل" با استفاده از نرم افزار ویزارد و تکنیک سوات به این نتیجه رسید که در راهبردهای دفاعی امنیتی مناطق مرزی ایران و ترکیه احتمال وقوع شرایط بحرانی کم (۲۱/۱۱ درصد) و ایستا (۲۵/۵۵ درصد) بیشتر است و در تکنیک سوات مهمترین راهبرد ی که می تواند در مناطق مرزی ایران و ترکیه لحاظ شود استراتژی تدافعی در اولویت اول و راهبرد جایگزین آن استراتژی بازنگری در اولویت دوم است. شاهی و همکاران [۳۴]، در مقاله ای تحت عنوان پدافند غیرعامل و نقش آن در مناطق مرزی ایران، به این نتیجه رسیدند که طرح پدافند غیرعامل در آمایش سرزمین پاسخی هوشمندانه به حفظ امنیت پایدار در مناطق مرزی کشور است. جهت اجرای پدافند غیرعامل در مناطق مرزی مطالعه بنیادی و فراهم آوردن زیرساختها جهت شناسایی لایه های زیرساختی و استراتژیکی از اهمیت اساسی برخوردار است، مناطق مرزی شهری و غیر شهری هر کدام اصول و قواعد مربوط به خود را داراست. همچنین در مناطق شهری اصلی ترین نیاز اجرایی شدن پدافند غیرعامل پایدار سازی نرخ تراک جمعیتی و توجه اساسی دولت به پتانسیل های اقتصادی جهت تعامل با دو سوی مرز از نظر سیاسی و اقتصادی است. به همین دلیل مناطق مرزی به دلیل ویژگی های خاص جغرافیایی، سیاسی و ژئوپلیتیکی دارای خطرات و تهدیدهای ویژه ای است که لازم است پدافند غیرعامل در جهت حفظ امنیت و مدیریت بحران در طرح های آمایش مناطق مرزی مورد توجه ویژه قرار بگیرد. سهرابی [۸]، در تحقیقی تحت عنوان "بازشناسی فرصت ها و تهدیدهای امنیتی در مرزها" به این نتیجه رسید که انسداد کامل نرم افزاری و سخت افزاری مرزها، توسعه و تقویت یگان های مرزبانی، مشارکت دهی مرز نشینان در طرح های امنیتی، توسعه فعالیت های اطلاعاتی و تقویت دیپلماسی مرزی به همراه توسعه اقتصادی و ایجاد بنگاه های اقتصادی زودبازده، استقرار جمعیت در نوار مرزهای آبی، توسعه کشاورزی و دامداری در مناطق مرزی مستعد و انتقال و ایجاد مراکز صنعتی و تولیدی در راستای کارآفرینی و ارتقای سطح کیفیت و معیشت مرز نشینان، راهبردهایی هستند که در نتیجه اجرای آنها، می توان به امنیت مرزها امید داشت. احمدی و همکاران [۳۵]، در تحلیل جغرافیایی امنیت در نواحی مرزی بندرعباس، به این نتیجه رسیدند

استراتژیک می‌تواند به کار برده شود که در این میان تحلیل SWOT که فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط قوت و ضعف را ارزیابی می‌کند، متداول‌ترین است. تحلیل SWOT یک ابزار مهم حمایت‌کننده برای تصمیم‌گیری می‌باشد و به صورت معمول به عنوان ابزاری برای تحلیل سیستماتیک محیط داخلی و خارجی یک سازمان به کار برده می‌شود. به وسیله شناسایی فرصت‌ها و تهدیدها، نقاط قوت و ضعف، سازمان‌ها می‌توانند استراتژی‌های خود را بر مبنای نقاط قوت خود تعیین کنند، نقاط ضعف خود را از بین برده، از فرصت‌ها بهره‌برداری کرده یا از آنها برای مقابله با تهدیدات استفاده نمایند. نقاط قوت و ضعف به وسیله ارزیابی عوامل محیط داخلی و فرصت‌ها و تهدیدها به وسیله ارزیابی عوامل محیط خارجی شناسایی می‌شوند. این مدل، ابتدا در جهت تعیین پتانسیل و ظرفیت یک موضوع و یا یک مکان، عوامل درونی و بیرونی مؤثر بر آن را بررسی کرده و سپس با استفاده از این نتایج، راهبردهای مختلف در جهت ایجاد تصمیمات و پیش‌بینی‌ها و راهکارهایی برای بهبود آن مکان یا موضوع تعیین می‌گردد. برای هر موضوع یا هر مکان، عوامل مختلفی در نحوه کیفیت عملکرد آن تاثیر می‌گذارد (جدول ۱).

جدول (۱): راهبردهای چهارگانه ماتریس SWOT و نحوه تعیین آن [۳۹].

ماتریس SWOT	نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (W)
فرصت‌ها (O)	راهبردهای SO با بهره‌گیری از نقاط قوت از فرصت‌ها استفاده می‌شود.	راهبردهای WO با بهره‌گیری از فرصت‌ها نقاط ضعف از بین برده می‌شود.
تهدیدها (T)	راهبردهای ST برای احتراز از تهدیدات از نقاط قوت استفاده می‌شود.	راهبردهای WT نقاط ضعف را کاهش می‌دهد و از تهدیدها پرهیز می‌شود.

۴-۲- مدل تحلیل شبکه‌ای (ANP)

مسائل مبتنی بر مدل تصمیم‌گیری چند معیاره به طور معمول در رابطه با مجموعه‌ای از گزینه‌ها به کار گرفته می‌شود که بر پایه معیارهای متعارض و ناسازگار مورد ارزیابی قرار گرفته باشند. واژه معیار به عنوان اصطلاح کلی در نظر گرفته می‌شود که مفاهیم

یکپارچه‌ای برای مدیریت تهدیدات و فرصت‌های مرزی در دفاع از سرزمین است. برخلاف تحقیقات پیشین که بیشتر به تهدیدات یا فرصت‌ها به طور جداگانه پرداخته‌اند، این تحقیق به تحلیل هم‌زمان این دو مؤلفه در مرز ایران و ترکیه می‌پردازد و راهبردهای مؤثری برای مقابله با تهدیدات و بهره‌برداری از فرصت‌ها در چارچوب امنیت مرزی و پدافند غیرعامل ارائه می‌دهد. همچنین، پژوهش حاضر استراتژی‌های جدیدی در چارچوب تحولات ژئوپلیتیکی اخیر ایران و ترکیه ارائه می‌دهد که در تحقیقات پیشین کمتر به آن پرداخته شده است.

۴- مواد و روش تحقیق

این تحقیق از نوع تحقیقات کاربردی و با رویکرد توصیفی-تحلیلی می‌باشد. داده‌های مورد نیاز از طریق روش‌های اسنادی و میدانی جمع‌آوری شده‌اند. در بخش مطالعات میدانی، از پرسشنامه به عنوان ابزار اصلی تحقیق مورد استفاده قرار گرفت. پرسشنامه مورد استفاده از نوع محقق‌ساخته و بسته می‌باشد؛ که پس از طراحی اولیه، روایی محتوایی آن بررسی؛ برای تعیین روایی پرسشنامه، با نظرخواهی از متخصصان در حوزه‌های مرتبط (ازجمله جغرافیای سیاسی- نظامی، ژئوپلیتیک، علوم سیاسی و روابط بین‌الملل) استفاده گردید. در این فرآیند، کارشناسان با تجربه در حوزه‌های امنیتی-دفاعی، پرسشنامه را بررسی کرده و اصلاحات لازم را پیشنهاد دادند. پس از اعمال این اصلاحات، روایی پرسشنامه تأیید گردید. جامعه آماری این تحقیق شامل کارشناسان امر (متخصص در حیطه امنیتی- دفاعی و در رشته‌های جغرافیای سیاسی- نظامی، ژئوپلیتیک، علوم سیاسی و روابط بین‌الملل) می‌باشد. از این جامعه، نمونه‌ای به حجم ۳۰ نفر به روش نمونه‌گیری هدفمند و با معیار انتخاب، داشتن حداقل ۱۰ سال سابقه کاری در حوزه‌های مرتبط انتخاب شد. با بررسی محیط‌های داخلی و خارجی مؤثر بر منطقه فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها شناسایی گردید. سپس، ساختار شبکه‌ای در محیط نرم افزار Super decision باهدف تعیین اولویت بندی و اتخاذ بهترین راهبرد تهیه و تنظیم شد. در نهایت، با تلفیق این عوامل با یکدیگر، چهار راهبرد (ST, WT, SO, WO) طراحی شد.

۴-۱- مدل برنامه ریزی راهبردی استراتژیک SWOT

روش‌های زیادی برای تحلیل موارد استراتژیک در فرآیند مدیریت

جدول (۲): ارزش گذاری معیارها نسبت به هم [۴۱].

ارزش	الویت ها	توضیح
۱	ترجیح یکسان	معیار نسبتاً ام به معیار ژام اهمیت برابر دارد و یا ارجحیتی نسبت به هم ندارند.
۳	کمی مرجح	معیار i ام نسبت به معیار ژام کمی مهمتر است.
۵	خیلی مرجح	معیار i ام نسبت به معیار ژام مهمتر است.
۷	خیلی زیاد مرجح	معیار i ام دارای ارجحیت خیلی بیشتری از معیار ژام دارد.
۹	کاملاً مرجح	معیار i ام مطلقاً مهمتر بوده و قابل مقایسه با معیار ژام نیست.
۲،۴،۶،۸	بینابین	ارزشهای بین ارزشهای ترجیحی را نشان می دهد مثلاً ۸، بیانگر اهمیتی زیادتر از ۷ و پایین تر از ۹ برای معیار i ام است.

مرحله ۳: تشکیل سوپرماتریس اولیه و ناموزون: وزن های بدست آمده از مقایسه زوجی مرحله قبل وارد سوپر ماتریس اولیه می شوند که رابطه متقابل بین عناصر سیستم را نشان می دهد. با ورود بردار ویژه اولویت داخلی (ضرایب اهمیت) عناصر و خوشه ها در سوپر ماتریس اولیه، سوپر ماتریس ناموزون بدست می آید.

مرحله ۴: تشکیل سوپرماتریس موزون: این سوپر ماتریس از طریق ضرب مقادیر سوپرماتریس ناموزون در ماتریس خوشه ای محاسبه می شود سپس از طریق نرمالیزه کردن سوپر ماتریس موزون، سوپرماتریس از نظر ستونی به حالت تصادفی تبدیل می شود.

مرحله ۵: سوپر ماتریس حد: در این مرحله تمامی عناصر سوپر ماتریس موزون به حدی به توان می رسند تا همگرا شده و مقادیر آن هم برابر شوند. با تشکیل آن بردار وزن عمومی بدست می آید. (رابطه ۱):

$$\lim_{K \rightarrow \infty} W^K \quad (1)$$

مرحله ۶: انتخاب گزینه برتر: در این مرحله گزینه ای که بیشترین اولویت کلی را داشته باشد بعنوان گزینه برتر برای موضوع مورد نظر انتخاب می شود [۴۲].

۴-۳- مدل تلفیقی SWOT-ANP

هر چند که مدل سوات برای تنظیم استراتژی ها کارآمد است ولی تجزیه و تحلیل SWOT در مراحل اندازه گیری و ارزیابی دارای نقاط ضعف است. تجزیه و تحلیل SWOT در تعیین اهمیت نسبی هر یک

صفات و اهداف را شامل می شود. مسائل مبتنی بر تصمیم گیری چند معیاره (MCDM)^۱ را می توان بر مبنای مولفه های اصلی به قسمت هایی تقسیم کرد که فرآیند تحلیل شبکه ای (ANP) یکی از این مولفه هاست. تحلیل شبکه ای (ANP) هر موضوع و مسئله ای را به عنوان شبکه از معیارها، زیرمعیارها و گزینه ها که با یکدیگر در خوشه هایی جمع شده اند، در نظر می گیرند. تمامی عناصر در یک شبکه می تواند به هر شکل، دارای ارتباط با یکدیگر باشند [۴۰]. این فرآیند را می توان متشکل از سلسله مراتب کنترلی و ارتباط شبکه ای دانست به صورتی که ارتباط شبکه ای وابستگی میان عناصر و خوشه ها را شامل می شود و سلسله مراتبی کنترلی میان هدف، معیارها و زیرمعیارها را در نظر می گیرد و بر ارتباط درونی سیستم تاثیر می گذارد [۴۱]. فرآیند تحلیل شبکه ای را می توان در چهارچوب مراحل زیر خلاصه کرد:

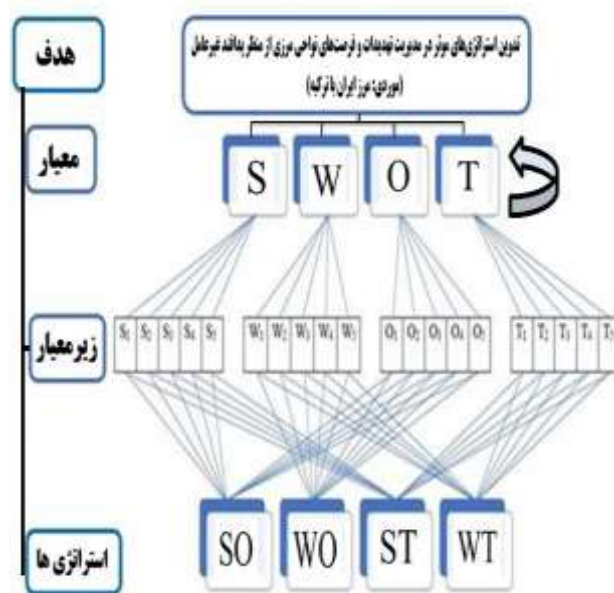
مرحله ۱: ساخت مدل و تبدیل مساله /موضوع به یک ساختار شبکه ای: موضوع /مسئله باید به طور آشکار و روشن به یک سیستم منطقی، مثل یک شبکه ترسیم شود. در این مرحله موضوع یا مساله مورد نظر به یک ساختار شبکه ای که در آن گره ها به عنوان خوشه ها مطرح هستند، تبدیل می شوند. عناصر درون یک خوشه ممکن است با یک یا تمام عناصر خوشه های دیگر ارتباط داشته باشند. این ارتباط (وابستگی بیرونی) با فلش (پیکان) نشان داده می شوند.

مرحله ۲: تشکیل ماتریس مقایسه زوجی و تعیین بردار اولویت: این گام مشابه با فرآیند تحلیل سلسله مراتبی می باشد بدین صورت که در ابتدا میزان اهمیت یا ارجحیت معیارها و زیرمعیارها با توجه به معیار کنترل در بازه ۱ الی ۹ و یا با مقدار عددی معکوس توسط کارشناس یا کارشناسان مورد سوال و سنجش قرار گرفته می شود. جدول (۲)، سپس میزان ناسازگاری قضاوت ها توسط ضریبی به نام ضریب ناسازگاری (I.R.) شناخته می شود مورد سنجش قرار می گیرد. در صورتی که این ضریب کوچکتر از ۰,۱ باشد سازگاری قضاوت ها مورد قبول است و گرنه باید در قضاوت ها تجدید نظر شود.

¹Multiple Criteria Decision Making.

رودخانه ای و خشکی است که بیشترین طول مرز آن با کشور عراق (۱۴۵۸ کیلومتر) و کمترین آن با کشور ارمنستان (۳۵ کیلومتر) می باشد. در این بین، یکی از حساس ترین مناطق ژئوپولیتیک ایران، منطقه شمال غرب؛ مرز ایران با ترکیه است؛ که ۵۳۴ کیلومتر معادل ۳۳۲ مایل مرز مشترک دارد. مرز مشترک کشور ایران با ترکیه به علت موقعیت ژئوپولیتیک و ژئواستراتژیک به عنوان دروازه ورود و پل ارتباطی ایران به اروپا به شمار می رود. این مرز در معادلات ژئوپولیتیک و ژئواکونومیکی نواحی غربی و شمالغربی کشور و دسترسی به اروپا نقش تعیین کننده ای ایفا می کند. مرز فی مابین دو کشور که در شمال غربی ایران واقع شده، از نظر مقیاس اثرگذاری امنیتی، با اهمیت ترین مناطق کشور به شمار می رود. این مناطق در طول تاریخ کشور همیشه یک مبدأ عملیاتی و محل تجمع قوا بوده؛ به همین علت تأثیر غیر قابل انکاری بر امنیت ملی و تمامیت ارضی کشور داشته و نسبت به مناطق مشابه خود از ویژگی های خاصی برخوردار است. خط مرز مشترک سیاسی با ترکیه از کوه های دالامپر داغ تا بورآلان (دیم قشلاق در شمالی ترین نقطه مرزی با کشور ترکیه)، به علت متأثر شدن از ویژگی های خاص جغرافیایی (طبیعی و انسانی) از قبیل کوهستانی و صعب العبور بودن و تحرکات قومیتی به عنوان یکی از ناآرام ترین خطوط مرزی کشور تلقی می شود. در بین تقسیمات سیاسی جمهوری اسلامی ایران تنها استان هم مرز با کشور ترکیه که در محدوده مرز مشترک بین دو کشور واقع شده، استان آذربایجان غربی است که با ۵ شهرستان ماکو، چالدران، خوی، سلماس و ارومیه هم مرز با کشور ترکیه می باشد. اقلیت قومی ترک آذری و اقلیت قومی مذهبی کرد، در یکی از حساس ترین حوزه های راهبردی کشور و جداره های مرزی آن اسکان یافته اند که عقبه آنان در ورای مرزها و بیرون از حوزه نفوذ و اثر گذاری حاکمیت ملی قرار دارد، شیب این حوزه مرزی به خارج از کشور است و از ابعاد نظامی- امنیتی موجب تهدید و آسیب تلقی می شوند. به لحاظ ارتباط و پیوند این حوزه با خارج از مرزها هرگونه چالش و بحران بیرونی نیز به سادگی به داخل مرزها سرایت می کند و در نتیجه امکان نظارت و تعهد حاکمیت ملی به شدت تقلیل می یابد و نهایتاً کشور ایران را به صورت بالقوه با پدیده جنبش های استقلال طلبانه ای که خواستار الحاق به نیمه جدانشده خویش در آنسوی مرز است، مواجه خواهد ساخت. تعداد پاسگاه های مرزی فعال در این منطقه ۳۵ پاسگاه است که به طور متوسط هر پاسگاه مسئولیت حفاظت از ۱۵ تا ۲۰ کیلومتر از مرز را برعهده دارد. از نظر اقتصادی، تعداد گمرکات فعال در این مرز ۳ گمرک اصلی

از عوامل توانایی لازم را ندارد. تجزیه و تحلیل SWOT هر یک از عوامل مورد نظر را به صورت مجزا و جداگانه و به طور خلاصه و خیلی کلی توصیف می کند و نتیجه تجزیه و تحلیل SWOT لیستی ناقص از عوامل کیفی درونی و بیرونی ارائه می دهد و به همین دلیل نمی تواند به ارزیابی فرآیند تصمیم گیری استراتژیک به طور جامع عمل نماید. لذا برای رفع نقاط ضعف مدل SWOT می توان از یک روش ترکیبی استفاده نمود. سازمانی می تواند از فرصت‌ها به خوبی استفاده نماید که دارای نقاط قوت و قابلیت‌های مناسب باشد در غیر این صورت فرصت‌ها از دست می رود. لذا بین نقاط ضعف، قوت، تهدید و فرصت‌ها روابط داخلی وجود دارد در حالی که در روش SWOT فرض بر استقلال این عوامل است. برای رفع این نقیصه از مدل ترکیبی SWOT و ANP استفاده می شود [۴۳]. شکل (۱).

شکل (۱): فرآیند عملی مدل ترکیبی ANP-SWOT در پژوهش مورد نظر.

۵- منطقه مورد مطالعه

ایران، کشوری در غرب آسیا و منطقه ی خاورمیانه و به عنوان هفدهمین کشور پهناور جهان، در فاصله مدارهای ۲۵ درجه و ۲۹ درجه و ۴۷ دقیقه عرض شمالی و نصف النهارهای ۴۴ درجه و ۲ دقیقه تا ۶۳ درجه و ۲۰ دقیقه طول شرقی قرار گرفته است. مساحت کل فضای آن طبق محاسبات اخیر، حدود ۱۶۵۰۸۸۱/۰۴ کیلومتر مربع می باشد. مجموع طول مرزهای پیرامون و کرانه های ایران ۸ هزار و ۷۳۱ کیلومتر که شامل مرزها و کرانه های آبی،

جدول (۳): ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFAS).

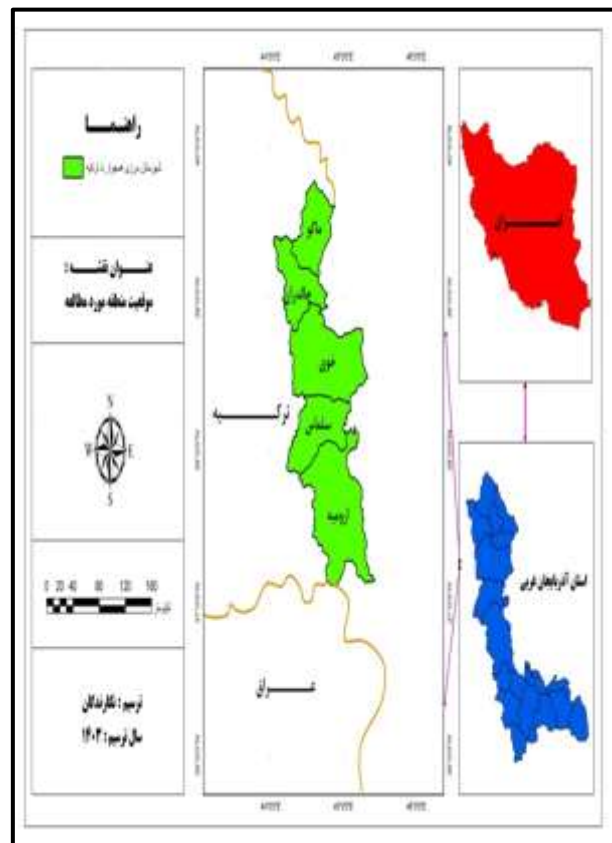
W1: افزایش جرایم سازمان یافته نظیر: قاچاق انسان، کالا و تسلیحات و کوله بری.	S1: تاکید بر افزایش و بهبود روند اجرای پدافند غیرعامل
W2: تنش و چالش های قومی - مذهبی بین اقلیت کرد و ترک.	S2: محل اتصال بازارهای منطقه.
W3: حضور و فعالیت گروههای تروریستی مسلح تجزیه طلب (P.K.K. پژاک)	S3: وجود ناهمواری ها و ارتفاعات صعب العبور.
W4: وجود احزاب و گروههای جدایی طلب پانترکیسم	S4: وجود پایگاه ها و تجهیزات هوشمند و پیشرفته نظارتی.
W5: وجود ناهمواری و موانع سخت جغرافیایی و اقلیمی	S5: وجود نیروهای نظامی مجرب و آموزش دیده در شرایط جغرافیایی خاص با تجربه عملیاتی بالا.
W6: کاهش توجه به نخبگان	S6: وجود نیروهای مقاومت بسیج و عشایر در نزدیک مرزها بعنوان نیروی پشتیبانی.

جدول (۴): ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFAS).

T1: ایجاد رسانه و کانال های فارسی زبان (TRT فارسی) و ترک زبان (TRT turk) در راستای گسترش نفوذ فرهنگی و احیای امپراطوری عثمانی.	O1: اشتراکات و پیوندهای قومی - مذهبی در دو سوی مرز.
T2: تضعیف محور مقاومت و حمایت از جریان های مخالف ج.ا.ایران در سوریه با تجهیز یا تسلیح معارضین سوری - تکفیری.	O2: ایجاد کمیته های مشترک مرزی برای مدیریت مسائل مرزی.
T3: تقویت توان نظامی و ایجاد پایگاه ها و مراکز و استحکامات نظامی در نزدیک مرز ایران (انسداد مرز).	O3: تقویت اقتصاد منطقه از طریق سرمایه گذاری و توسعه مناطق آزاد، جذب شرکت های چندملیتی و ژئوتوریسم.
T4: جلوگیری از ترویج و عمق بخشی ارزش های انقلاب اسلامی توسط لائیسزم.	O4: تقویت منابع آبی و ایجاد و توسعه زیرساخت های مشترک مانند احداث نیروگاههای آبی برقی، پایگاهها و پاسگاههای مرزی
T5: عضویت در پیمان نظامی ناتو و استقرار سپر دفاع موشکی آمریکا و ناتو در حمایت پشتیبانی از رژیم صهیونیستی.	O5: قرار گرفتن در مسیر کریدورهای حمل و نقل و انرژی جهت دسترسی سریع به بازارهای ترکیه و اروپا.
T6: همکاری اطلاعاتی امنیتی سازمان MIT ترکیه و سازمان های اطلاعاتی آمریکا و رژیم صهیونیستی.	O6: پتانسیل همکاری نظامی - اطلاعاتی امنیتی به منظور کنترل تهدیدات مشترک نظیر، قاچاق و تروریسم.

در مرحله دوم تلفیق SWOT-ANP و تجزیه مسئله مورد نظر به

(بازرگان، رازی، سرو) می باشد که سالانه به طور متوسط ۱/۵ میلیون تن کالا از این گمرکات ترانزیت می شود. حجم مبادلات تجاری در این منطقه طبق آمار سال ۱۴۰۱، به ۶ میلیارد دلار رسید که سهم منطقه مرزی شمال غربی ایران در این مبادلات حدود ۳۰ درصد می باشد از نظر دموگرافی، تعداد جمعیت ساکن در مناطق مرزی استان آذربایجان غربی حدود ۱،۲ میلیون نفر است که ۴۰ درصد آنان را اقلیت های (ترک و کرد) تشکیل می دهند. (شکل ۲).

شکل (۲): نقشه موقعیت محدوده مورد مطالعه.

۶- نتایج و بحث

در مرحله اول که مرحله ورودی است، پس از بررسی ها و پیمایش انجام گرفته با روش دلفی، نظرهای کارشناسان و متخصصان (در زمینه امنیتی-دفاعی و جغرافیای سیاسی-نظامی، ژئوپلیتیک، علوم سیاسی و روابط بین الملل) درباره نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت های عوامل محیطی، ضریب و رتبه های آن گردآوری شد تا در مراحل بعد، مجموع امتیاز نهایی محاسبه شده ی عوامل در نرم افزار Super Decision، به معیارهای مشخص شده اختصاص یابد. در این مرحله ماتریس عوامل داخلی (جدول ۳)، خارجی (جدول ۴) استخراج شده است.

در نمودار زیر آورده شده است. (شکل ۴).

s1		0.10656
s2		0.15383
s3		0.10285
s4		0.25559
s5		0.27222
s6		0.10896

شکل (۴): مقایسه زوجی زیرمعیارهای نقاط قوت.

وجود نیروهای نظامی مجرب و آموزش دیده در شرایط جغرافیایی خاص با تجربه عملیاتی بالا (S5) با وزن ۰,۲۷۲، اولویت اول، وجود پایگاه‌ها و تجهیزات هوشمند و پیشرفته نظارتی (S4) با وزن ۰,۲۵۵، اولویت دوم، محل اتصال بازارهای منطقه (S2) با وزن ۰,۱۵۳، اولویت سوم، وجود نیروهای مقاومت بسیج و عشایر در نزدیک مرزها بعنوان نیروی پشتیبانی (S6) با وزن ۰,۱۰۸، اولویت چهارم، تاکید بر افزایش و بهبود روند اجرای پدافند غیرعامل (S1) با وزن ۰,۱۰۶، اولویت پنجم و وجود ناهمواری‌ها و ارتفاعات صعب العبور (S3) با وزن ۰,۱۰۲، اولویت ششم را در بین زیرمعیارهای نقاط قوت کسب کرده است. وجود نیروهای نظامی مجرب و آموزش دیده با تجربه عملیاتی بالا، تجهیزات نظارتی هوشمند و پیشرفته و موقعیت استراتژیک مرز به عنوان محل اتصال بازارهای منطقه‌ای سه اولویت اصلی در مدیریت فرصت‌ها و تهدیدات مرزی از منظر پدافند غیرعامل در مرز ایران و ترکیه هستند. بهره‌گیری از نیروی انسانی متخصص موجب افزایش واکنش‌پذیری در شرایط بحرانی می‌شود، درحالی‌که توسعه تجهیزات پیشرفته نظارتی امکان کنترل مؤثرتر مرزها را فراهم می‌کند. علاوه بر این، تقویت نقش اقتصادی مرز می‌تواند از طریق تعاملات تجاری، بهبود شرایط امنیتی و کاهش تهدیدات را به دنبال داشته باشد. در این راستا، تدوین استراتژی‌های کارآمد باید بر افزایش توان دفاعی، ارتقای فناوری‌های نظارتی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های اقتصادی متمرکز باشد تا امنیت پایدار و مدیریت بهینه تهدیدات مرزی تحقق یابد.

• مقایسه زیرمعیارهای نقاط ضعف

معیار نقاط ضعف دارای ۶ زیرمعیار است که مقایسه زوجی آنها در نمودار زیر آورده شده است. (شکل ۵).

w1		0.22352
w2		0.10670
w3		0.26603
w4		0.10758
w5		0.18419
w6		0.11198

شکل (۵): مقایسه زوجی زیرمعیارهای نقاط ضعف.

ساختار شبکه‌ای است که شامل هدف، معیارها، زیرمعیارها و راهبردها (استراتژی‌ها) شده است که در نهایت، ساختار شبکه‌ای پژوهش را به وجود می‌آورد. سپس، با شفاف‌سازی مسئله و تجزیه آن (در راستای تعیین بهترین راهبرد) مقایسات زوجی بین چهار معیار اصلی مدل SWOT در هر قالب مجموعه عوامل موجود در زیرمعیارها به طور مجزا در نرم افزار Super Decision انجام گرفت. وزن نسبی هر یک از معیارها با روش مقدار ویژه (ارزش نهایی) تعیین شد.

• مقایسه زوجی معیارها نسبت به هدف

۴ معیار اصلی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید با یکدیگر نسبت به هدف تشکیل مقایسه زوجی می‌دهند که در نمودار زیر آورده شده است. شکل (۳).

Inconsistency: 0.02271		
تهدید		0.39521
ضعف		0.19760
فرصت		0.16817
قوت		0.23902

شکل (۳): مقایسه زوجی معیارها نسبت به هدف.

بر اساس نتایج مقایسه زوجی معیارهای اصلی، تهدیدات به عنوان مهم‌ترین چالش با وزن بالا (۰/۳۹)، در اولویت اول قرار دارند و تأثیر عمده‌ای بر امنیت مرزی ایران خواهند داشت. این تهدیدات، به‌ویژه از طریق فعالیت‌های دشمنان و گروه‌های تروریستی، می‌تواند امنیت کشور را به‌طور جدی تهدید کند. در کنار تهدیدات، نقاط قوت با وزن نسبتاً بالا در اولویت دوم قرار دارند و می‌توانند به عنوان ابزارهای مؤثر در مقابله با تهدیدات عمل کنند. نقاط ضعف با وزن پایین‌تر در اولویت سوم قرار دارند، اما وجود چالش‌ها و کمبودهایی که باید در برنامه‌ریزی‌های امنیتی لحاظ شوند، نمی‌توانند نادیده گرفته شود. در نهایت، فرصت‌ها با وزن کمتر در اولویت چهارم قرار دارند و به‌عنوان فرصت‌هایی برای همکاری‌های منطقه‌ای و تقویت زیرساخت‌های امنیتی شناخته می‌شوند. این تحلیل نشان می‌دهد که توجه به تهدیدات و نقاط قوت، همراه با مدیریت چالش‌ها و بهره‌برداری از فرصت‌ها، برای طراحی استراتژی‌های مؤثر در مدیریت مرزی با رویکرد پدافند غیرعامل ضروری است.

• مقایسه زیر معیارهای نقاط قوت:

معیار نقاط قوت دارای ۶ زیرمعیار است که نتایج مقایسه زوجی آنها

مرزی (O2) با وزن ۰,۲۴۱ اولویت دوم، قرار گرفتن در مسیر کریدورهای حمل و نقل و انرژی جهت دسترسی سریع به بازارهای ترکیه و اروپا (O5) با وزن ۰,۱۷۳ اولویت سوم، تقویت منابع آبی و ایجاد و توسعه زیرساخت‌های مشترک مانند احداث نیروگاه‌های آبی برقی، پایگاه‌ها و پاسگاه‌های مرزی (O4) با وزن ۰,۱۴۱ اولویت چهارم، تقویت اقتصاد منطقه از طریق سرمایه‌گذاری و توسعه مناطق آزاد، جذب شرکت‌های چندملیتی و ژئوتوریسم (O3) با وزن ۰,۱۰۳ اولویت پنجم و اشتراکات و پیوندهای قومی-مذهبی در دو سوی مرز (O1) با وزن ۰,۰۵۰ اولویت ششم را در بین زیرمعیار فرصت‌ها کسب کرده است. سه اولویت اصلی در زیرمعیار فرصت‌ها تأکید بر اهمیت تقویت همکاری‌های دو جانبه و استفاده از پتانسیل‌های جغرافیایی برای مقابله با تهدیدات مرزی دارند. نخست، همکاری نظامی-اطلاعاتی میان ایران و ترکیه در زمینه مقابله با تهدیدات مشترک همچون قاچاق و تروریسم می‌تواند به کاهش نفوذ گروه‌های تروریستی و کنترل بهتر شبکه‌های قاچاق کمک کند. دوم، ایجاد کمیته‌های مشترک مرزی به‌عنوان راهکاری برای هماهنگی و حل مشکلات مرزی می‌تواند موجب کاهش تنش‌ها و تسهیل پاسخ‌های مشترک به تهدیدات شود. سوم، موقعیت استراتژیک مرز ایران و ترکیه در کریدورهای حمل و نقل و انرژی، فرصت‌های قابل توجهی برای ارتقای همکاری‌های اقتصادی و دسترسی سریع‌تر به بازارهای ترکیه و اروپا فراهم می‌آورد که این امر به تقویت زیرساخت‌های امنیتی و توسعه اقتصادی در منطقه خواهد انجامید.

• مقایسه زیرمعیار تهدیدات

معیار تهدیدات دارای ۶ زیرمعیار است که نتایج مقایسه زوجی آنها در نمودار زیر آورده شده است. (شکل ۷).

T1		0.13610
T2		0.27185
T3		0.12835
T4		0.06857
T5		0.22542
T6		0.16970

شکل (۷): مقایسه زوجی زیرمعیار تهدیدات.

تضعیف محور مقاومت و حمایت از جریان‌های مخالف ج.ا.ایران در سوریه با تجهیز یا تسلیح معارضین سوری-تکفیری (T2) با وزن ۰,۲۷۱ اولویت اول، عضویت در پیمان نظامی ناتو و استقرار سپر دفاع موشکی آمریکا و ناتو در حمایت پشتیبانی از رژیم صهیونیستی (T5) با وزن ۰,۲۲۵ اولویت دوم، همکاری اطلاعاتی امنیتی سازمان MIT ترکیه و سازمان‌های اطلاعاتی آمریکا و رژیم صهیونیستی (T6) با وزن ۰,۱۶۹ اولویت سوم، ایجاد رسانه و کانال‌های فارسی زبان (TRT فارسی) و ترک زبان (TRT turk) در راستای گسترش نفوذ فرهنگی و احیای امپراطوری عثمانی (T1) با وزن ۰,۱۳۶

حضور و فعالیت گروه‌های تروریستی مسلح تجزیه طلب (P.K.K)، پژاک (W3) با وزن ۰,۲۶۶ اولویت اول، افزایش جرایم سازمان یافته نظیر: قاچاق انسان، کالا و تسلیحات و کوله بری (W1) با وزن ۰,۲۲۳ اولویت دوم، وجود ناهمواری و موانع سخت جغرافیایی و اقلیمی (W5) با وزن ۰,۱۸۴ اولویت سوم، کاهش توجه به نخبگان (W6) با وزن ۰,۱۱۱ اولویت چهارم، وجود احزاب و گروه‌های جدایی طلب پانترکیسم (W4) با وزن ۰,۱۰۷ اولویت پنجم و تنش و چالش‌های قومی-مذهبی بین اقلیت کرد و ترک (W2) با وزن ۰,۱۰۶ اولویت ششم را در بین زیرمعیارهای نقاط ضعف کسب کرده است. فعالیت گروه‌های تروریستی مسلح تجزیه طلب (P.K.K)، پژاک، افزایش جرایم سازمان یافته نظیر قاچاق انسان، کالا و تسلیحات و موانع سخت جغرافیایی و اقلیمی سه اولویت اصلی در میان نقاط ضعف امنیت مرزی ایران و ترکیه هستند. حضور گروه‌های تروریستی، تهدیدی مستقیم برای امنیت ملی محسوب شده و نیازمند اتخاذ تدابیر امنیتی هوشمندانه و تقویت اقدامات پدافند غیرعامل است. افزایش جرایم سازمان یافته نیز نه تنها امنیت اجتماعی و اقتصادی را تهدید می‌کند، بلکه موجب بی‌ثباتی در مدیریت مرزی می‌شود که نیازمند کنترل مرزها از طریق فناوری‌های پیشرفته و افزایش همکاری‌های امنیتی منطقه‌ای است. همچنین، شرایط جغرافیایی سخت و ناهموار، هرچند در برخی موارد یک عامل بازدارنده محسوب می‌شود، اما می‌تواند چالش‌های جدی برای استقرار نیروهای امنیتی و کنترل مرزی ایجاد کند. بنابراین، تدوین استراتژی‌های کارآمد باید بر افزایش توان نظامی و امنیتی در برابر تهدیدات تروریستی، توسعه فناوری‌های نظارتی پیشرفته برای مقابله با جرایم سازمان یافته و بهینه‌سازی روش‌های مدیریت مرز در مناطق صعب‌العبور تمرکز داشته باشد تا امنیت پایدار در این منطقه تضمین شود.

• مقایسه زیرمعیار فرصت‌ها

معیار فرصت‌ها دارای ۶ زیرمعیار است که نتایج مقایسه زوجی آنها در نمودار زیر آورده شده است. (شکل ۶).

o1		0.05082
o2		0.24150
o3		0.10364
o4		0.14168
o5		0.17384
o6		0.28852

شکل (۶): مقایسه زوجی زیرمعیار فرصت‌ها.

پتانسیل همکاری نظامی-اطلاعاتی امنیتی به منظور کنترل تهدیدات مشترک نظیر، قاچاق و تروریسم (O6) با وزن ۰,۲۸۸ اولویت اول، ایجاد کمیته‌های مشترک مرزی برای مدیریت مسائل

جدول (۶): نتایج حاصل از فرآیند تحلیل شبکه ای (ANP) زیرمعیارها عوامل داخلی در نرم افزار Super Decision.

نام زیر معیار	سوپرماتریس بی وزن	سوپرماتریس وزن دار	وزن سوپر ماتریس حد
S1	۰/۱۰۶۵۵	۰/۰۵۳۲۷	۰/۰۰۴۱۹
S2	۰/۱۵۳۸۲	۰/۱۷۶۹۱	۰/۰۰۶۰۵
S3	۰/۱۰۲۸۴	۰/۰۵۱۴۲	۰/۰۰۴۰۴
S4	۰/۲۵۵۵۹	۰/۱۲۷۷۹	۰/۰۰۱۰۰
S5	۰/۳۷۲۲۱	۰/۱۳۶۱۰	۰/۰۰۱۰۷
S6	۰/۱۰۸۹۶	۰/۰۵۴۴۸	۰/۰۰۴۲۸
W1	۰/۲۲۳۵۲	۰/۱۱۱۷۶	۰/۰۱۳۳۸
W2	۰/۱۰۶۶۹	۰/۰۵۳۳۴	۰/۰۰۶۳۸
W3	۰/۲۶۶۰۲	۰/۱۳۳۰۱	۰/۰۱۵۹۲
W4	۰/۱۰۷۵۷	۰/۰۵۳۷۸	۰/۰۰۶۴۴
W5	۰/۱۸۴۱۹	۰/۰۹۲۰۹	۰/۰۱۱۰۲
W6	۰/۱۱۱۹۸	۰/۰۵۵۹۹	۰/۰۰۶۷۰

جدول (۷): نتایج حاصل از فرآیند تحلیل شبکه ای (ANP) زیرمعیارها عوامل خارجی در نرم افزار Super Decision.

نام زیر معیار	سوپرماتریس بی وزن	سوپرماتریس وزن دار	وزن سوپر ماتریس حد
O1	۰/۰۵۰۸۲	۰/۰۲۵۴۱	۰/۰۰۱۷۶
O2	۰/۲۴۱۴۹	۰/۱۲۰۷۴	۰/۰۰۸۳۶
O3	۰/۱۰۳۶۳	۰/۰۵۱۸۱	۰/۰۰۳۵۸
O4	۰/۱۴۱۶۷	۰/۰۷۰۸۳	۰/۰۰۴۹۰
O5	۰/۱۷۱۳۸	۰/۰۸۶۹۲	۰/۰۰۶۰۲
O6	۰/۲۸۸۵۲	۰/۱۴۴۲۶	۰/۰۰۹۹۹
T1	۰/۱۳۶۱۰	۰/۰۶۸۰۵	۰/۰۱۵۸۱
T2	۰/۲۷۱۸۵	۰/۱۳۵۹۲	۰/۰۳۱۵۷
T3	۰/۱۲۸۳۵	۰/۰۶۴۱۷	۰/۰۱۴۹۱
T4	۰/۰۶۸۵۷	۰/۰۳۴۲۸	۰/۰۰۷۹۶
T5	۰/۲۵۵۴۱	۰/۱۱۲۷۰	۰/۰۳۱۱۸
T6	۰/۱۶۹۷۰	۰/۰۸۴۸۵	۰/۰۱۹۷۱

• تدوین راهبردها

پس از تعیین ماتریس ها، وزن معیارها و اولویت بندی هر یک از اجزاء SWOT به نسبت تاثیر گذاری آن‌ها در هدف مورد مطالعه، با تداخل هر یک از عوامل بر یکدیگر به تدوین راهبردهای مختلف پرداخته می شود که در جدول (۸) آمده است.

اولویت چهارم، تقویت توان نظامی و ایجاد پایگاه ها و مراکز و استحکامات نظامی در نزدیک مرز ایران (انسداد مرز)(T3) با وزن ۰,۱۲۸ اولویت پنجم و جلوگیری از ترویج و عمق بخشی ارزش های انقلاب اسلامی توسط لائیسزم (T4) با وزن ۰,۰۶۸ اولویت ششم را در بین زیرمعیار تهدیدات کسب کرده است. تهدیدات موجود در مرز ایران با ترکیه می‌توانند تأثیرات قابل توجهی بر امنیت ملی و پایداری منطقه‌ای داشته باشند. نخست، تضعیف محور مقاومت و حمایت از معارضین سوری-تکفیری ممکن است نفوذ استراتژیک ایران در منطقه را کاهش دهد و تهدیداتی برای امنیت مرزی ایران، به‌ویژه در مناطق شمال غربی کشور، ایجاد کند. دوم، عضویت ترکیه در ناتو و استقرار سپر دفاع موشکی آمریکا تهدیدی جدی برای موازنه قدرت نظامی در منطقه است که قادر است توان نظامی دشمنان ایران را تقویت کرده و به بروز چالش‌هایی برای استراتژی‌های دفاعی ایران منجر شود. سوم، همکاری اطلاعاتی میان ترکیه، آمریکا و رژیم صهیونیستی تهدیدی برای امنیت اطلاعاتی ایران است که ممکن است به افزایش دقت هدف‌گذاری تهدیدات علیه کشور و کاهش کارایی واکنش‌های امنیتی منجر گردد. مقابله با این تهدیدات نیازمند توسعه پاسخ‌های دیپلماتیک و امنیتی است که به تقویت پدافند غیرعامل در مرزهای ایران کمک کند.

• تشکیل سوپرماتریس اولیه و ناموزون، سوپر ماتریس وزن دار و سوپر ماتریس حد

بعد از محاسبه اوزان معیارها، زیرمعیار و روابط داخلی، اقدام به تشکیل سوپرماتریس ناموزون می کنیم که شامل اوزان نسبی است. سپس سوپرماتریس وزن دار را تشکیل و پس از به توان رساندن سوپرماتریس وزن دار و همگرا شدنش، سوپرماتریس حدی یا لیمیت تشکیل می شود، حاصل این وزن های همگرا شده همان وزن نهایی معیارها، زیرمعیارها است. جدول (۵) و جدول (۶) جدول (۷).

جدول (۵): نتایج حاصل از فرآیند تحلیل شبکه ای (ANP) معیارهای اصلی در نرم افزار Super Decision.

نام معیار اصلی	سوپرماتریس بی وزن	سوپرماتریس وزن دار	وزن سوپر ماتریس حد
س قوت	۰/۲۳۹۰	۰/۲۳۹۰	۰/۱۱۹۵
س ضعف	۰/۱۹۷۶	۰/۱۹۷۶	۰/۰۹۸۸
س فرصت	۰/۱۶۸۲	۰/۱۶۸۲	۰/۰۸۴۰
س تهدید	۰/۳۹۵۲	۰/۳۹۵۲	۰/۱۹۷۶

جدول (۸): راهبردهای توسعه داده با توجه به فاکتورهای شناسایی شده.

نوع راهبرد	استراتژی‌ها (راهبردها)
راهبرد تدافعی (کاهش نقاط ضعف و تهدیدات) WT	<p>۱. مقابله با جرایم سازمان‌یافته (W1) و فعالیت گروه‌های تجزیه‌طلب و تروریستی (W3) از طریق ایجاد سامانه‌های هوشمند امنیتی و تقویت هماهنگی بین سازمان‌های اطلاعاتی داخلی و نیروهای محلی برای خنثی‌سازی تهدیدات ناشی از همکاری اطلاعاتی دشمنان خارجی (T6).</p> <p>۲. کاهش تنش‌های قومی-مذهبی (W2) و جلوگیری از تأثیرگذاری رسانه‌ها و کانال‌های نفوذ فرهنگی (T1) با اجرای برنامه‌های فرهنگی مشترک و تقویت ارتباطات میان اقوام مرزی برای ایجاد همبستگی ملی.</p> <p>۳. بهبود دسترسی به مناطق مرزی و رفع موانع جغرافیایی (W5) از طریق توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل و استقرار تجهیزات پیشرفته نظارتی برای مقابله با تهدیدات نظامی و استحکامات مرزی ترکیه (T3).</p> <p>۴. جلوگیری از کاهش توجه به نخبگان (W6) و نفوذ دشمنان خارجی (T4 و T5) از طریق توسعه برنامه‌های حمایتی برای نخبگان مرزی و ارتقای سطح آگاهی امنیتی و فرهنگی جامعه مرزنشین.</p>
راهبرد رقابتی (استفاده از نقاط قوت برای بهره‌برداری از فرصت‌ها) SO	<p>۱. استفاده از پایگاه‌ها و تجهیزات هوشمند نظارتی (S4) و نیروهای نظامی مجرب و آموزش‌دیده (S5) برای تقویت همکاری‌های نظامی-اطلاعاتی امنیتی با ترکیه و سایر کشورها به منظور کنترل تهدیدات مشترک نظیر قاچاق و تروریسم (O6).</p> <p>۲. بهره‌گیری از پیوندهای قومی-مذهبی در دو سوی مرز (O1) برای تقویت و توسعه کمیته‌های مشترک مرزی و مدیریت بهتر مسائل مرزی (O2)، در راستای هم‌افزایی بین نیروهای محلی و افزایش همکاری در زمینه امنیتی.</p> <p>۳. تقویت اقتصاد منطقه از طریق سرمایه‌گذاری و توسعه مناطق آزاد و جذب شرکت‌های چندملیتی (O3)، استفاده از تجهیزات پیشرفته نظارتی (S4) برای نظارت بر پروژه‌های اقتصادی و تضمین امنیت آنها.</p> <p>۴. ایجاد زیرساخت‌های مشترک (O4) با استفاده از ناهمواری‌ها و ارتفاعات صعب‌العبور (S3) به عنوان موانع طبیعی برای ایجاد امنیت بیشتر در پروژه‌های مشترک مانند نیروگاه‌ها و پایگاه‌ها.</p>
راهبرد تنوع (استفاده از نقاط قوت برای مقابله با تهدیدات) ST	<p>۱. استفاده از پایگاه‌ها و تجهیزات پیشرفته نظارتی (S4) و نیروهای نظامی مجرب (S5) برای مقابله با ایجاد رسانه‌های فارسی‌زبان و ترک‌زبان (T1) که ممکن است در راستای گسترش نفوذ فرهنگی و تهدیدات امنیتی باشند.</p> <p>۲. تقویت و استفاده از نیروهای بسیج و عشایر (S6) برای مقابله با تقویت توان نظامی ترکیه در نزدیک مرزها (T3) از طریق همکاری محلی و افزایش آمادگی‌های دفاعی در مرزها.</p> <p>۳. استفاده از ناهمواری‌ها و ارتفاعات صعب‌العبور (S3) به عنوان مزیتی برای انسداد مرز در برابر تهدیدات نظامی و امنیتی مانند حضور و فعالیت گروه‌های تروریستی (T2).</p> <p>۴. ایجاد پایگاه‌ها و نیروگاه‌های مشترک (O4) به منظور مقابله با همکاری‌های اطلاعاتی-امنیتی بین ترکیه و آمریکا/ رژیم صهیونیستی (T6) از طریق تقویت استحکامات مرزی و توسعه ظرفیت‌های دفاعی.</p>
راهبرد بازنگری (رفع نقاط ضعف با بهره‌گیری از فرصت‌ها) WO	<p>۱. مقابله با جرایم سازمان‌یافته (W1) و گروه‌های تروریستی (W3) از طریق ایجاد کمیته‌های مشترک مرزی (O2) و توسعه همکاری‌های نظامی-اطلاعاتی با ترکیه و سایر کشورها (O6) به منظور مقابله با تهدیدات مشترک.</p> <p>۲. کاهش چالش‌های قومی-مذهبی (W2) از طریق تقویت پیوندهای قومی-مذهبی (O1) و استفاده از نیروهای بسیج و عشایر (S6) به عنوان نیروی میانجی و هم‌افزایی در برنامه‌های توسعه مرزی.</p> <p>۳. ایجاد پایگاه‌های مشترک و توسعه زیرساخت‌های مرزی (O4) برای مدیریت و نظارت بر گروه‌های جدایی‌طلب پانترکیسم (W4) و گروه‌های تروریستی (W3) که ممکن است در این مناطق فعال باشند.</p> <p>۴. استفاده از سرمایه‌گذاری در ژئوتوریسم (O3) برای بهبود شرایط اقتصادی و کاهش تمرکز بر نخبگان (W6) که ممکن است باعث کاهش انسجام اجتماعی شود.</p>

• تعیین اولویت نهایی استراتژی‌ها

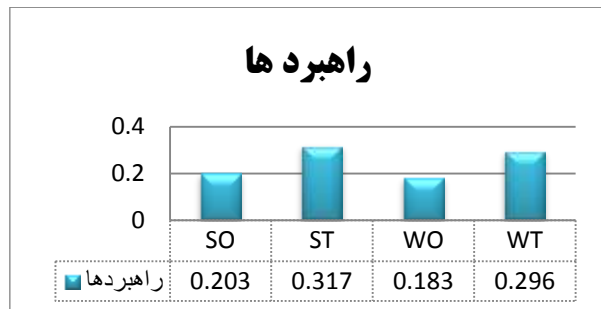
طبق محاسبات انجام یافته و خروجی داده‌های ورودی در نرم افزار Super Decision ارزش نهایی راهبردها به شرح ذیل می باشد (جدول ۹ و نمودار (۱)).

جدول (۹): اوزان نهایی راهبرد ها.

نوع استراتژی	نتایج نهایی
SO (راهبرد تهاجمی)	۰/۲۰۳
ST (راهبرد تنوع)	۰/۳۱۷
WO (راهبرد بازنگری)	۰/۱۸۳
WT (راهبرد تدافعی)	۰/۲۹۶
ارزش کلی	۱

حیاتی در مقابله با تهدیدات و کاهش آسیب پذیری ها ایفا می‌کند. مرزها به عنوان خطوط ارتباطی و جغرافیایی بین کشورها، همواره در معرض تهدیدات مختلفی از جمله تجاوزات نظامی، فعالیت‌های تروریستی، قاچاق کالا و انسان، و تهدیدات اطلاعاتی و فرهنگی قرار دارند. در چنین شرایطی، پدافند غیرعامل با تمرکز بر کاهش اثرات منفی این تهدیدات و تقویت امنیت از طریق استفاده از ابزارهای غیرنظامی مانند استحکام زیرساخت‌ها، بهره برداری از فناوری‌های پیشرفته، و مدیریت بحران، اهمیت ویژه ای پیدا می‌کند. در این زمینه، تدوین استراتژی‌های مؤثر برای مقابله با تهدیدات مرزی و بهره برداری از فرصت‌های موجود می‌تواند به تأمین امنیت پایدار در مرزها کمک کند. این استراتژی‌ها باید شامل تدابیر پیشگیرانه، آمادگی برای بحران‌ها، و بهبود تعاملات منطقه‌ای و بین‌المللی باشد. از این رو، تحلیل دقیق تهدیدات و فرصت‌ها و پیاده سازی راهبرد های پدافند غیرعامل می‌تواند به تقویت تاب‌آوری مرزی و کاهش آسیب‌پذیری‌ها در برابر تهدیدات بالقوه کمک کند. نواحی مرزی به عنوان مناطق حساس ژئوپلیتیکی، از اهمیت ویژه‌ای در ابعاد امنیتی، اقتصادی و اجتماعی_فرهنگی برخوردارند. پایش راهبردی فرصت‌ها و تهدیدات این نواحی فرآیندی است که از طریق تحلیل سیستماتیک داده‌ها و شرایط محیطی، به شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات می‌پردازد. این رویکرد با تأکید بر مؤلفه های امنیتی و توسعه‌ای، زمینه ساز تصمیم‌گیری‌های آگاهانه برای مدیریت چالش‌ها و بهره برداری از ظرفیت‌های موجود است. پایش راهبردی نه تنها در کنترل تهدیدات نظیر جرایم سازمان‌یافته و تحرکات نظامی مؤثر است، بلکه با شناسایی فرصت‌هایی مانند توسعه اقتصادی و تعاملات بین‌المللی، نقش مهمی در ارتقای جایگاه ژئوپلیتیکی کشور ایفا می‌کند. در این راستا، هدف اصلی این فرآیند، تأمین امنیت پایدار و تحقق توسعه متوازن در مناطق مرزی است. در این پژوهش تحلیل‌های انجام شده نشان داد که؛ امنیت مرز ایران و ترکیه تحت تأثیر عوامل مختلف داخلی و خارجی قرار دارد. در این تحقیق، راهبرد ST (راهبرد تنوع) با وزن ۰,۳۱۷ به‌عنوان راهبرد برتر انتخاب شد. این راهبرد از قدرت‌های داخلی و نقاط قوت موجود بهره می‌برد تا با تهدیدات خارجی مقابله کند. نقاط قوتی همچون پایگاه‌ها و تجهیزات پیشرفته نظارتی (S4) و نیروهای نظامی مجرب و آموزش‌دیده (S5) از جمله مؤلفه های کلیدی در این راهبرد هستند. این نقاط قوت با تهدیداتی مانند رسانه های فارسی‌زبان و ترک زبان (T1) که می‌تواند در راستای گسترش نفوذ فرهنگی و تهدیدات امنیتی عمل کنند، مقابله می‌کنند. همچنین

نتایج تحلیل استراتژی‌ها نشان می‌دهد که راهبرد تنوع (ST) با بالاترین وزن، مؤثرترین گزینه در مدیریت فرصت‌ها و تهدیدات مرزی از منظر پدافند غیرعامل است. این امر بر ضرورت ترکیب روش‌های دفاعی و امنیتی متنوع، مانند بهره‌گیری از فناوری‌های پیشرفته، همکاری‌های امنیتی و بهینه‌سازی ساختارهای نظارتی تأکید دارد. راهبرد تدافعی (WT) نیز نقش کلیدی دارد و نشان می‌دهد که کاهش آسیب‌پذیری‌ها و تقویت زیرساخت‌های مرزی باید در اولویت قرار گیرد. راهبرد تهاجمی (SO) و بازنگری (WO) اهمیت کمتری دارند، که بیانگر لزوم مدیریت تهدیدات قبل از بهره برداری کامل از فرصت‌هاست. بنابراین، تمرکز بر اقدامات پیشگیرانه، افزایش تاب‌آوری مرزی و استفاده از ظرفیت‌های بومی و تکنولوژیک، بهترین مسیر برای ارتقای امنیت مرزی ایران و ترکیه از منظر پدافند غیرعامل است.

نمودار (۱): نمودار شماتیک اوزان نهایی راهبردها (ماخذ:

نگارندگان، ۱۴۰۳).

در مرحله آخر، بعد از تجزیه و تحلیل راهبردها در نرم افزار Decision Super و وزن دهی نهایی به راهبردها در مدل تلفیقی SWOT-ANP براساس اطلاعات ارائه شده در نمودار (۱)، ST (راهبرد تنوع) به عنوان راهبرد برتر و WT (راهبرد تدافعی) به عنوان راهبرد جایگزین انتخاب شدند.

۷- نتیجه گیری

تدوین راهبرد های مؤثر در مدیریت مرزی با رویکرد پدافند غیرعامل، به عنوان یکی از ابعاد مهم در تأمین امنیت ملی، نقش

تقدیر و تشکر

مقاله حاضر از رساله دکتری رشته جغرافیای نظامی دانشگاه جامع امام حسین (ع) استخراج شده است. نویسندگان بر خود لازم می‌دانند مراتب تشکر صمیمانه خود را از داوران محترم به عمل آورند.

۸- مراجع

- [۱] شاهی، رضا و معیتی، جواد، "پدافند غیرعامل و نقش آن در مناطق مرزی ایران"، اولین همایش ملی پدافند غیرعامل مردم محور، استانداری گیلان، اداره کل پدافند غیرعامل کشور، آذرماه ۱۳۹۷.
- [۲] علمدار، اسماعیلی، "بازتاب های سیاسی- فضایی بازارچه های مرزی نمونه موردی: بازارچه مرزی ماهی رود سربیشه استان خراسان جنوبی"، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیایی سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۹۲.
- [۳] حافظ نیا، محمدرضا، جان پرور، محسن، مجتهدزاده، پیروز، "تاثیر جهانی شدن بر ماهیت مرزها"، مجله برنامه ریزی و آمایش فضا، دوره چهاردهم، شماره ۳، ۱۳۸۷.
- [۴] میرحیدر، دره، راستی، عمران، مبانی جغرافیای سیاسی، انتشارات سمت، تهران، ۱۳۹۸.
- [۵] کامران، حسن، پریزاد، طیبه، حسینی امینی، حسن، "سازماندهی فضایی نواحی مرزی هم‌جوار با مرز ایران و پاکستان با رویکرد پدافند غیرعامل"، مجله پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال دوم، شماره ۵، اصفهان، ۱۳۹۰.
- [۶] عندلیب، علیرضا، "نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی ایران"، تهران، دانشکده فرماندهی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران، ۱۳۸۸.
- [۷] لکزایی، فاطمه، "بررسی چالش ها و فرصت های امنیتی در مرزهای شرقی. همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش ها و رهیافت ها"، دانشگاه سیستان و بلوچستان، ۳۱ و ۳۰ فروردین ماه، ۱۳۹۱.
- [۸] سهرابی، محمد، "بازشناسی فرصت‌ها و تهدیدهای امنیتی در مرزها"، پژوهش نامه مطالعات مرزی، سال پنجم، شماره دوم، تابستان، ۱۳۹۶.
- [9] Chandler, "Strategic" Management journal, 1963.
- [۱۰] حسن بیگی، ابراهیم، مدیریت راهبردی، انتشارات سمت، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی دانشگاه عالی دفاع ملی، ۱۳۹۰.
- [۱۱] امینیان، بهادر "عناصر سازنده تفکر نظامی نوین"، سیاست دفاعی، دوره ۶، شماره ۱۱-۱۰، صص: ۱۶۴-۱۳۵، ۱۳۷۴.
- [۱۲] فولادی، بهروز، "بررسی راهبردهای ایران در برابر استراتژی آمریکا در منطقه خلیج فارس در دهه ۹۰ میلادی"، تحقیقات جدید در علوم انسانی، سال ۲، شماره ۴، ۱۳۹۵.
- [۱۳] عبدالله خانی، علی، نظریه های امنیت، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر، تهران، ۱۳۸۶.
- [۱۴] کریم زاده، علی، امنیت و تهدید، مفاهیم و بنیادها، انتشارات دانشگاه جامع امام حسین(ع)، تهران، ۱۳۹۹.
- [۱۵] عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، انتشارات ابن سینا، چاپ ۳۲، تهران، ۱۳۹۳.
- [۱۶] غفاریان، وفا، غلامرضا کیانی، راهبرد اثربخش، نشر فرا، چاپ هشتم، تهران، ۱۳۹۴.
- [۱۷] تاجیک، محمدرضا، امنیت ملی و مدیریت بحران، انتشارات نگارستان اندیشه، چاپ اول، تهران، ۱۳۹۸.

ناهمواری ها و ارتفاعات صعب‌العبور (S3) نیز به‌عنوان یک مزیت طبیعی برای مقابله با تهدیدات گروه‌های تروریستی (T3) در نزدیکی مرزها، استفاده می‌شود. این رویکرد ترکیبی از فناوری پیشرفته و توان انسانی است که با بهره‌گیری از نیروهای بسیج و عشایر (S6) به‌عنوان نیروی پشتیبانی در مرزها، علاوه بر تقویت دفاع محلی، بازدارندگی بیشتری را در برابر تهدیدات امنیتی ایجاد می‌کند. استفاده همزمان از این عوامل می‌تواند به یک توان دفاعی و امنیتی یکپارچه منجر شود که به‌طور قابل توجهی توان مقابله با تهدیدات خارجی را افزایش می‌دهد. در نهایت، این راهبرد نه تنها به تقویت زیرساخت‌های دفاعی کمک می‌کند، بلکه به‌طور مؤثر به مقابله با تهدیدات نظامی و فرهنگی از طریق تعامل نیروهای انسانی و فناوری می‌پردازد. در کنار آن، راهبرد WT (راهبرد تدافعی) با وزن ۰،۲۹۶ به‌عنوان راهبرد جایگزین معرفی شد. این راهبرد بر کاهش آسیب‌پذیری‌های داخلی، از جمله تنش‌های قومی-مذهبی و جرایم سازمان‌یافته و همچنین مقابله با نفوذ فرهنگی و اطلاعاتی دشمنان تمرکز دارد. اجرای این راهبرد به ویژه با تکیه بر تقویت همبستگی ملی و توسعه زیرساخت‌ها می‌تواند نقش مؤثری در ارتقای امنیت پایدار مرزی ایفا کند. به‌طور کلی، این دو راهبرد می‌تواند از فرصت‌های اقتصادی و ژئوپلیتیکی بهره‌برداری نماید و تهدیدات منطقه‌ای را به حداقل برساند. چنین رویکردی نه تنها به تأمین امنیت پایدار کمک می‌کند، بلکه زمینه‌ساز توسعه و تقویت جایگاه ایران در معادلات منطقه‌ای خواهد بود.

۸- پیشنهادت:

- تدوین برنامه جامع پدافند غیرعامل ویژه مرزهای شمال غرب کشور.
- توسعه سامانه‌های هوشمند نظارتی برای شناسایی و تحلیل تهدیدات مرزی.
- توسعه ظرفیت‌های انسانی و تمرکز بر آموزش هدفمند از طریق آموزش تخصصی نیروهای مرزبانان و بسیج محلی در چارچوب پدافند غیرعامل.
- ایجاد بانک اطلاعاتی جامع تهدیدات و فرصت‌های مرزی بر اساس پایش میدانی و تحلیل داده محور.
- حمایت از طرح‌های توسعه محور در نواحی مرزی به‌منظور کاهش آسیب‌پذیری‌های اجتماعی و اقتصادی.
- تقویت زیرساخت‌های اطلاعاتی و ارتباطی در مناطق مرزی برای مقابله با تهدیدات.
- انجام مطالعات تطبیقی با کشورهای دارای مرزهای پرخطر به منظور الگو برداری از تجارب موفق پدافند غیرعامل.

مرزی ایران و ترکیه با رویکرد پدافند غیرعامل. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه ارومیه، ۱۳۹۷.

[۳۴] شاهی، رضا و معیتی، جواد، "پدافند غیرعامل و نقش آن در مناطق مرزی ایران، اولین همایش ملی پدافند غیرعامل مردم محور"، استانداری گیلان، اداره کل پدافند غیرعامل کشور. آذرماه. ۱۳۹۷.

[۳۵] احمدی، سید عباس، زارعی، بهادر، رنجبر، محمدصادق "تحلیل جغرافیایی امنیت در نواحی مرزی (مطالعه موردی: بندرعباس)"، فصلنامه سیاست دفاعی، دوره ۲۴، شماره ۳، ۱۳۹۵.

[۳۶] صلاح کار، زبینه کپته، عدالت، "تحلیل ژئوپلیتیکی آمایش مناطق مرزی با تاکید بر پدافند غیرعامل (مطالعه موردی: شهرستان مرزی آستارا)"، فصلنامه علوم فنون مرزی، سال ششم، شماره ۴، زمستان. ۱۳۹۵.

[۳۷] حسین پور پویان، رضا، "بررسی و تحلیل ملاحظیات امنیتی و ژئوپلیتیک مناطق استراتژیک ایران (مطالعه موردی: منطقه شمالغرب)"، آفاق امنیت، دوره ۱، شماره ۱، ۱۳۸۶.

[38] Öztürk, Bülent, "Sınır Güvenliği Kapsamında Türkiye-İran Hudut İlişkileri". *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*. Volume II/ Issue II- Winter 2017 ISSN: 2548-0146, Nevşehir/TURKEY, DOI: <doi>10.26899/inciss.41</doi>.2017.

[۳۹] موسوی، میرنجف، حنفی، علی، "مکانیابی مراکز حساس و مهم نظامی در مناطق مرزی ایران و ترکیه با توجه به شاخص های هیدرو ژئومورفولوژیایی با رویکرد پدافند غیرعامل". مجله مدیریت نظامی، شماره ۵۱، سال سیزدهم. پاییز. ۱۳۹۲.

[40] E. Yuksel and M. Dagdeviren, "Using the analytic network process in a SWOT analysis: A case study for a textile firm," *Information Science*, vol. 177, pp. 3364-3382, 2007.

[41] T. L. Saaty, "The Analytical Hierarchy Process: Planning, Priority," Resource Allocation, RWS Publications, USA. 1980.

[۴۲] زرآبادی، زهرا سادات سعیده، خلیجی، محمدعلی، "مکان یابی شهرک صنعتی با استفاده از مدل ANP براساس شاخص های توسعه پایدار نمونه موردی: ناحیه تبریز"، کنفرانس بین المللی عمران، معماری و توسعه پایدار شهری، تبریز. ۱۳۹۲.

[۴۳] مہکویی، حجت، محمودی، مهدی، خادم الحسینی، احمد، صابری، حمید، "راهبردهای آمایش مناطق مرزی ایران با بکارگیری مدل SWOT و تحلیل شبکه ای ANP (مطالعه موردی: خراسان جنوبی)"، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، سال نهم، شماره ۳، تابستان. ۱۳۹۸.

[۱۸] احمدوند، علیمحمد، مدیریت راهبردی، دوره دکتری روابط بین الملل، دانشکده پیامبر اعظم (ص)، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران. ۱۳۸۶.

[۱۹] اعظمی، هادی، سلطانی، محسن، حجتی پناه، نرگس "بررسی و شناخت تهدیدهای مرزی ایران (نمونه موردی: مرز مشترک با جمهوری آذربایجان)". همایش ملی مرزنشینی، توسعه پایدار و فرصت‌های سرمایه گذاری. پارس آباد مغان. ۲۳ و ۲۴ مهر ماه. ۱۳۹۳.

[۲۰] عزتی، عزت‌الله، نظریه های جدید در جغرافیایی سیاسی. نشر قومس، تهران. ۱۳۹۷.

[21] B. Chang, "The power of geographical boundaries: Cultural, political, and economic border effects in a unitary nation", *Graduate Theses and Dissertations*. 2010
<https://lib.dr.iastate.edu/etd/11344>.

[۲۲] حافظ نیا، محمدرضا، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، انتشارات پاپلی، مشهد. ۱۳۹۹.

[۲۳] احمدی پور، زهرا، سازمان فضایی سیاسی فضا، انتشارات سازمان جغرافیایی، تهران. ۱۳۹۰.

[۲۴] عزتی، نصرالله، حیدری پور، اسفندیار، اقبالی، ناصر، "نقش و جایگاه آمایش مناطق مرزی در نظام برنامه ریزی (مطالعه موردی: مناطق مرزی ایران)"، فصلنامه علمی - پژوهشی نگرش های نو در جغرافیای انسانی، سال سوم، شماره چهارم، پاییز. ۱۳۹۰.

[۲۵] زرقانی، سید هادی، کاظمی، هادی، لطفی، امین، "بررسی شیوه ها و سیاست های کنترل مرزها و نقش آن در امنیت مرز؛ نمونه مورد مطالعه: مرزهای شرقی ایران (خراسان رضوی - افغانستان)". مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، شماره بیستم. ۱۳۹۲.

[۲۶] زبیری، کریم الله، برنامه ریزی شهرهای جدید، انتشارات سمت، تهران، چاپ نوزدهم. ۱۳۹۸.

[۲۷] کمیته پدافند غیرعامل، پدافند غیرعامل مقاومت ملی پایدار برای دوره ابتدایی (پایه چهارم و پنجم)، انتشارات آیین تربیت، ۱۳۹۷.

[۲۸] صراف جوشقانی، حسن و صراف جوشقانی، محمد، "مدلسازی اقدامات احتیاطی در تدوین نقشه راه پدافند غیرعامل مجموعه های شهری"، دومین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری، مشهد. ۱۳۸۹.

[۲۹] داوودی دهاقانی، ابراهیم؛ قمری، محمدرضا و اسماعیلی، علی، "تاثیر اقدامات پدافند غیرعامل در کاهش آسیب پذیری هنگ مرزی مهران". فصلنامه علوم فنون مرزی، شماره ۴۴، بهار. ۱۴۰۲.

[۳۰] ذوقی بارانی، کاظم، مراد پیری، هادی، موسوی، میرنجف، شریف زاده، احمد، "رابطه تهدیدات امنیتی و دفاعی با توسعه یافتگی مناطق مرزی مورد مطالعه: استان آذربایجان غربی". مجله علوم فنون مرزی، شماره ۱۱، ۱۴۰۱.

[۳۱] زارعیان، سهیل، "اولویت بندی راهبردهای دفاعی و امنیتی در مناطق مرزی کشور با ترکیه با رویکرد پدافند غیرعامل"، اولین کنفرانس بین المللی جهش علوم مدیریت، اقتصاد و حسابداری، ساری. ۱۴۰۰.

[۳۲] مرادی، بهروز؛ حسن آبادی، داوود، مجتهد زاده، پیروز، لطفی، حیدر، "تهدیدات امنیتی ملی در مناطق مرزی: مطالعه موردی استانهای کردستان و کرمانشاه". فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، سال یازدهم، شماره ۱، زمستان. ۱۳۹۹.

[۳۳] شری زاده، ابراهیم، "اولویت بندی راهبردهای دفاعی - امنیتی در مناطق